Mason Sözlüğü'nde Gezintiler – 15

Dinler ve İnançlar

Bu çalışma **"Ansiklopedik Mason Sözlüğü"** adlı kitabın,
2013 tarihli 6. basımından alıntılarla düzenlenmiştir.

Bu gezintide Mason Sözlüığü'nde belirtilmiş olan dinler, inançlar ve bağlantılı konular üzerinde dolaşacağız.

Abrakadabra

Okült nitelikli bazı kurumlarda tılsımlı olduğuna inanılan bir sözcük.

Bu sözcüğü oluşturan harfler bir eş kenar üçgen içine yerleştirilir. Bu üçgene genel olarak her ne yandan bakılırsa bakılsın, "ABRAKADABRA" sözcüğü okunur.

Aziz Yahya'nın Günü

Fra. Jour de St. Jean; *İng*. St. John's Day; *Alm*. Johannistag

Hıristiyanlıkta, bu dinin iki önemli azizine ithaf olarak benimsenen günler.

Bunlardan Vaftizci Yahya'nın günü **24 Haziran** olarak benimsenmiştir. Müjdeci Yahya'nın günü ise Noel ile özdeştir yani **25 Aralık**'tır.

Birçok mason kuruluşu ve örgütünde genel kurul toplantıları ve yeni görevlilerin seçimi, özellikle şölenler, bu tarihlerde ya da bunlara yakın olan günlerde yapılır.

Baal

Doğu Akdeniz kıyıları ile Fırat nehri arasında kalan bölgede, Hıristiyanlığın doğuşundan önce yaklaşık iki bin yıl boyunca etkinliğini sürdürmüş olan bir çoktanrıcı inanç ve bu inancının en ulu tanrısı.

Baal tapımı, Orta Doğu'da önce Musa'nın getirdiği Yahudiliğin, sonra da Hıristiyanlığın en çetin rakiplerinden biri olmuştur.

Masonluğun ritüellerindeki alegorik öykülerden birçoğunda Ortadoğu'nun efsane ve destanlarından esinlenmeler görülür. Bunlarda yer yer "Baal putları"na da değinilir. Tarihte bu çevrede yaşamış olan toplumların dinlerindeki putlar tapınmaya değildir. Genelde güneş, ay ve yıldızlara tapınma da yaygındır. Masonluğun öğretiminde, böyle inançların yanlışlığı vurgulanır.

Bagvad Vita

Hinduizmin kutsal kitabı.

Batıl

Eş. Boş/Kör inanç; *Fra*. Superstition; *İng*. Superstition; *Alm*. Aberglaube

Gerçek ile ilgisi bulunmayan, olumlu aklın kabul edemeyeceği kör saplantı.

Batıl, iki veya daha çok sayıda olay ya da olgu arasında, hiçbir açıklaması olmayan, bilim ya da akıl yoluyla açıklanamayan imgesel *(hayalî)* ilişkiler kurarak oluşturulur. Dolayısıyla, bilim dışı bir kurgu ve akıl dışı bir inanıştır. Bundan ötürü de Masonluğun savaşım içinde olduğu en büyük olumsuzluklardan biridir. Çünkü batıl sadece akıl ve bilimin karşıtı olmakla kalmaz; gerçeklerin araştırılmasına, evrim yolunda ilerlemeye de engel olur.

Batıl inancın kökeni bilgisizliktir. Ancak salt bilgisizlik *(cehalet)*, batılın oluşması için yeterli değildir. Buna, güçsüzlük ve güvensizlikten doğan korku da eklenir.

Bir kişinin batıl inancının gerektirdiği şekilde davranması, aksi durumda başına kötü şeylerin geleceğinden korkmasından hatta her an bunu beklemesinden ileri gelir.

Bugün batıl olarak nitelenen inançlardan bazılarının tarihsel kökeni araştırılacak olursa, bambaşka bir durum ile karşılaşılabilir.

Eski çağlarda birtakım bilge kişiler, insanların iyiliği için onlara bazı öğütler vermiştir. Bunların çoğu bilgiye, görgüye, deneyime ve akıl yolu ile yapılmış değerlendirmelere dayanır. Fakat bunları tutması beklenen kişilerin bilgi yetersizliği, ardındaki gerekçelerin de öğrenilip yaşatılmasına olanak vermemiştir. Sonra bunlar birtakım varsayımsal nedenlere bağlanmış, dinsel inançlarla da bağdaştırılmalarına çalışılmıştır. Giderek bu varsayımsal nedenler de unutulmuş ve ortada ne temeline de dayanağı olan bir "boş inanç" kalmıştır.

İnsanların ve toplumların batıl inançlarının artması, bilgisizliklerinden ve kör inançlara bağımlı oluşlarından yararlanan çıkar çevrelerinin işine gelir. Bir toplumda batıl inançlar ne kadar yaygın olursa, aklını olumsuz yönde kullanmayı başaran bir kişinin o toplum üzerinde egemenlik sağlaması ve âdeta pençesine aldığı toplumu bireysel tutkularıyla çıkarları uğruna kullanması o ölçüde kolaylaşır. Dolayısıyla batıl, bir bakıma, insanın hakkı olan özgürlüğü terk etmesi demektir.

Bilinemezcilik

Eş. Agnostisizm; *Fra*. Agnosticisme; *İng.* Agnosticism; *Alm*. Agnostisizmus

Evrensel yasaların ve nesnelerin öz niteliklerinin hiçbir zaman bilinemeyeceğini savunan filozofik akım.

Bu akım, Antik Yunanda, doğa bilimlerinden yararlanmayan düşünsel *(idealist)* felsefenin aşırı tasarımlarına bir tepki olarak doğmuştur. Temel ilkesi, gözlem yoluyla saptanan olay ve olgulardan başka hiçbir şeyin bilinemeyeceğidir.

Bilinircilik *(Gnostisizm)* olarak anılan akımın karşıtıdır ama tarih boyunca gnostik düşünürler bilginin ancak "sezgi" ile elde edilebileceğini savunarak, Gizemcilik *(Mistisizm)* yoluna sapmışlardır. Ancak bilinircilerin bu tutumu, bilinemezcilik akımına herhangi bir üstünlük ya da utku sağlamamıştır. Çünkü bilinircilerin yer yer diyalektiğe yönelmesine karşılık bilinemezciler, tümüyle metafiziğe saplanıp kalmıştır.

Gnoz

Fra. Gnose; *İng*.Gnose; *Alm*.Gnosis

1. Gizemsel ve sezgisel bilgi.

Yunancada gnosis, bir tür "doğaüstü ya da dinsel bilgi" kavramını dile getirir. Gnoz, bu genel anlamı içinde, çok sayıda gizemci *(mistik)* inanç ve öğretiyi kapsar. Gizemsel ve sezgisel bir yöntemle "saltık *(mutlak)* bilgi"ye ulaşılabileceğini savunan filozofik düşünü, sistem ve öğretiler, **Gnostisizm *(Bilinircilik)*** olarak anılır.

2. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde doğmuş bir tür gizli ve gizemci öğreti.

Bu anlamdaki Gnoz, özellikle 1. ve 2. yüzyıllarda Antik Yunan felsefesini Hıristiyanlık ile kaynaştırmaya çalışmış olan düşünürlerin oluşturduğu bir tür tarikattır. Bu düşünürler, "Gnostikler" olarak anılır.

Gnostikler, "saltık bilgi"nin, Kutsal Kitap'ta yer alan dinsel bilgilerden çok üstün olduğunu ileri sürmüştür. İsa'yı *"Tanrı'nın oğlu"* olarak değil, herhangi bir insan olarak kabul etmiş, Hıristiyan dininin dogmalarından birçoğunu yadsıdıkları için Katolik Kilisesi tarafından *"sapkın"* olmakla suçlanmışlardır.

Lübnan dağlarında yaşayan Dürzîlerin ve haçlı seferlerinin başlamasından bir süre sonra ortaya çıkmış olan şövalyelik tarikatlarının birçoğunun benimseyişleri, -hele Kathar inancı- Gnoz ile oldukça bağdaşır.

Çağdaş Masonluğun ileri ve yüksek derecelerinden bazılarının ritüellerinde bu tarikatlardan da esinlenilmiş olması nedeniyle, Masonluğu da "gnostik bir kurum"olarak niteleyenler olmuştur.

Düalizm

Eş. İkicilik; *Fra*. Dualisme; *İng*. Dualism; *Alm*. Dualismus

Evrendeki her oluşumda, birbirinden ayrı ve birbirine karşıt iki öğe ya da ilkenin varlığını benimseyen ve savunan görüş.

Her oluşumda birbirine karşıt iki öğe ya da ilke benimsemesi bakımından diyalektik ile benzerlik gösterirse de bu ikisi arasında uyuşma yoktur. Düalizme göre,herkavram ancak karşıtı ile birlikte tanımlanabilir. Bu karşıtlar, asla birleşemez; varlıklarını birbirlerinden ayrı ve birbirlerine karşıt olarak sürdürür. Diyalektikte ise bu karşıtlar (tez ve antitez) arasındaki çelişki ve çatışmadan bir "sentez" oluşur; bu devinim, evrimsel doğrultuda yinelenerek sürer. Düalizm ise durağandır; evrimsel süreci benimsemez.

Düalizme göre her varlık, biri "beden" diğeri "ruh" olmak üzere iki öğeden oluşur. Canlı varlıkların doğumundan önce ayrı olan bu öğeler, ölümden sonra gene ayrılır; "özdeksel evrenden gelme" olan beden özdeksel evrene, "ruhsal evrenden gelme" olan ruh ise ruhsal evrene döner. Bir diğer deyişle, beden bu dünyada kalır; ruh ise "öteki dünya"ya göçer. Birçok din, inanç ilkelerini bu görüş üzerine kurmuştur.

Tutucu nitelikli Masonluk anlayışını benimseyen mason kuruluşlarının çoğunun benimsediği ilkelerde ve uyguladığı ritüellerin kapsamında yer yer Düalizmin bu temel nitelikleri görülebilir ama kimileri bu kadarla kalmayarak Teizme yönelir.

Brahmanizm

Fra. Brahmanisme; *İng*. Brahmanism; *Alm*. Brahmanismus

M.Ö. 8. yüzyılda oluşturulmuş Hint dini.

Bu dinin inanç kaynakları **"**Vedalar**"**dır. Çoktanrıcı *(politeist)* niteliklidir. Ancak bu bir halk dini değildir; her biri "Brahma" adını taşıyan rahipler, bu dini, özel olarak üst tabakadaki insanlar için oluşturmuştur.

Vedalar, Vedizm

Hinduizm'in temelini oluşturmuş bulunan çok eski tarihli Hint dinsel yazıtları ve bunlar üzerine kurulu felsefe.

Sanskritçede "veda" bilgelik anlamına gelir. Batı dillerinin bazılarında "bilmek" ve "bilge" sözcükleri de etimolojileri bakımından buradan alınmadır.

Vedalar, toplam dört bölümden oluşur: "**RigVeda"**, "**Yazur-Veda"**, "**Atharva-Veda"** ve "**Sama-Veda"**. Bunlardan ilki asıl vedadır; diğerleri bunun üzerine kurulmuş açıklama ve yorumları içerir. Rig-Veda'nın bir bölümü her birine "Mantra" denilen ilahîlerden, diğer bölümü "Brahman" adlı ritüelik öğretiler, yükümlülüklerve tapınım yöntemlerinden oluşmuştur.

Vedalarda, doğanın görünür güçlerine ve oluşumlarına yüce bir kutsallık verilir. Bunların arasında genellikle ışık kaynakları, -özellikle güneş- diğerlerinin arasında öncelik ve üstünlük taşır. "Varuna" olarak anılan gök, tüm tanrısal güçlerin kaynağı sayılmıştır. Gök, güneş ve ateş, **Eski Misterler**'in çoğunun öğretileri kapsamında önemli bir yer tuttuğu gibi, daha sonraki dinsel inanç sistemleri için de güçlü bir esinlenme kaynağı olmuştur.

Vedaların, Masonluğun ritüelik kapsamları üzerinde doğrudan bir etkisi yoktur. Ancak Eski Misterler'in, Mazdaizmin, Neoplatonizmin, Antikçağ'ın ezoterik nitelikli ilke ve öğretilerinin birçoğunun düzenlenmesinde Vedaların etkisi açıkça görülür.

Budizm

Fra. Bouddhisme; *İng*. Buddhism; *Alm*. Buddhismus

M.Ö. 6. yüzyılda Hindistan'da bir din kurmuş olan Buda'nın dinsel sistemi.

Buda, Hint inançlarında kimi yerde tanrısal nitelik taşıyan bir kişi, kimi yerde bir peygamber, kimi yerde ise bir mesih ya da mehdi gibi insanlığın kurtarıcısı olarak nitelenir. Asıl adı Guatama Siddharta olmasına karşın, Hindistan'da çok kimse "Buda" demiştir.

Budizm, Hindistan'da bir "üstün sınıf dini" haline girmiş olan Brahmanizm'e karşı âdeta bir tepkidir. Gizemci bir nitelik taşır. İnsanın tüm özdeksel isteklerinden caymasını, "nirvana" olarak anılan son aşamaya ulaşabilmek için acı çekmesini gerekli görür.

Budizm'in temel inançlarından biri de, ruhun sürekli olarak beden değiştirdiği, her beden değiştirmede evrim geçirmekte olduğudur. Daha sonraki birçok dinsel ve gizemci felsefe, bu inancı benimsemiştir.

Büyü

Esk. Sihir; *Fra*. Magie; *İng*. Magic; *Alm*. Zauber

Doğaüstü güçlerden yararlanıldığı ileri sürülerek, böylelikle birtakım sonuçlar elde edebilmek için yapılan bireysel ya da toplu iş ve davranışlar.

İlkel dinlerde ve inançlarda çok önemli bir yeri olan büyü, sonradan Okültizm'in temelini oluşturmuştur. Kimine göre, şarlatanlıktan başka bir şey değildir. Kimine göre, yalnızca batıl inançların yansımasıdır. Kimine göre ise, inançsal kaynaklı oluşuna karşınaslında bir bilimsel yanı da vardır.

Büyü, 18. yüzyıl sonlarında oluşturulan bazı mason ritlerinde de kullanılmıştır. Bu ritlerin gerçekten de birer mason riti sayılıp sayılamayacağı tartışma konusudur. O tarihlerde diğer mason örgütleri, "masonik" görmedikleri bu ritleri benimseyerek çalışanları "şarlatan" olarak nitelemişlerdir. Buna karşılık, çoğu dinsel kurumlar da masonları büyü yapmakla suçlamıştır.

Dolayısıyla ortaya çıkan başlık:

Şarlatan

Fra. Charlatan; *İng*. Charlatan; *Alm*. Scharlatan

Birtakım yalanlar, kandırıcı büyük sözler, gösterişli ve etkileyici sahte davranışlarla ilgi ve beğeni kazanan kişi.

Şarlatanlık, Masonlukta çok yadırganan bir olumsuz karakterdir. Bir masonun şarlatanlık etmesi beklenmez.

Bununla birlikte, özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda, masonlar arasında birtakım yüksek yetki ya da üstün güçlere sahip olduklarını ileri süren şarlatanlar çıkmıştır. Bu kişiler, Masonluğu kendi amaç ve eğilimleri doğrultusunda kullanmış olan kimselerdir.

Kimileri o kadarla da kalmayarak, mason localarını ve kuruluşlarını da kendi istedikleri yöne çekmeye, Masonluğun amaç ve ilkelerini değiştirmeye kalkışmıştır.

Masonluk tarihinde, kendisini bir soyluymuş gibi Cagliostro kontu adıyla tanıtmış olan Giuseppe Balsamo, en büyük masonik şarlatan olarak nitelenir. Ancak ondan aşağı kalmayanlar da var.

Din

Batı dillerinde: Religion

Doğaüstü tasarımlara ilişkin inançların belirli kurallara, kurumlara ve tapınma şekillerine bağlanmasıyla oluşan toplumsal sistem.

Din, insanların doğa karşısında kendilerini güçsüz görmelerinin bir ürünüdür. Doğal olayları ve olguları anlayamayıp açıklayamayışları nedeniyle, bunları varsayımsal üstün ve egemen doğaüstü güçlere bağlamalarından doğmuştur.

Dinlerden bazısına göre tüm doğaya egemen tek bir üstün güç yani "Tanrı", bazısına göre ise birçok doğaüstü güçlü varlık yani "tanrılar" vardır. Bir tek Tanrı olduğunu savunan dinler "tek tanrıcı" *(monoteist)*, birden çok Tanrı olduğunu savunan dinler "çok tanrılı" *(politeist)* olarak anılır.

Özellikle tek tanrılı dinlerde, Tanrı'nın, evrenin yaratıcısı ve egemen yönetici gücü olduğunu ileri süren tezler, Teizm'in doğmasına neden olmuştur.

Buna karşılık, Tanrı'nın sadece bir ilk neden olduğunu benimseyerek, onun evreni sürekli olarak yönettiğini yadsıyanların tutumu ile Deizm oluşmuştur. Tanrı'nın canlı ve cansız tüm doğa ile bir bütün olduğu benimseyişi de Panteizm kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

"Din" ve "inanç" sözcüklerini birbirine karıştırmamak, bunları eş anlamlı tutmamak gerekir. İnanç, bireye özgüdür. Bir insan, hiçbir dine bağlanmaksızın inanç sahibi olabilir. İnanç, toplumca ortak bir şekilde benimsenerek yerine getirilmesi gerekli görülen tapınım yöntemlerini, buna ilişkin kuralları ve törenleri gerektirmez. Din ise belirli bir inanç sisteminin, boyutu her ne olursa olsun bir toplumca benimsenmesi, buna ilişkin tapınım yöntemlerine topluca uyulmasıyla oluşur.

Tek tanrılı dinleri birbirlerinden ayıran ilk etken, Tanrı inancının ve Tanrı'nın niteliklerine ilişkin betimlemelerin ayrıntılarındaki farklardır. Çok tanrılı dinlerde, bu farkların yanı sıra değişik tanrılar söz konusudur. Doğum, yaşam, doğa olayları, ölüm ve ölüm ötesi üzerine birbirleriyle çelişkili hatta birbirlerine karşıt inanışlar, çeşitli dinsel dogmaların oluşmasına yol açmıştır. Bütün bunlara, tapınım şekil ve yöntemleriyle bunlara ilişkin törenlerdeki farklılıklar eklenmiştir.

Bir toplumun insanları, kendi dinlerinin, tüm dinler içinde en iyisi, en uygunu, en doğrusu olduğunu ileri sürerek, diğer dinleri ve başka dinsel inançları olanları küçümseyip aşağılamaya girişince; dinde bağnazlık oluşmuştur. Böylece toplumlar arasında çözümlenemez, uyuşturulamaz ayrılıklar hatta karşıtlıklar ortaya çıkmıştır. Hele insanlar, din yobazlarının kışkırtmalarıyla başka dinsel inançları olanları aşağılamaya, kötülemeye ve kendilerine aykırı görmeye girişince, din uğruna ötekilerle savaşmaya girişmişlerdir.

Tüm bunlardan ötürü Masonluk din ile uğraşmaz. Gene bu nedenle masonik birim ve kuruluşlarda, masonların dinsel konular üzerinde tartışma yasaklanmıştır.

Buna karşın, dünyadaki masonik örgütlerin "din" ve "dinsel inanç" konusunda üçayrı tutuma ayrılmış olduğu görülür: Her mason örgütünün bu konudaki tutumu, onun temel niteliğini ortaya koyar.

a) Tüm masonların, adları önceden konulmuş ve teist nitelikli dinlerden birinin inançlısı olmalarını zorunlu görenler: **Tutucu (Konservatif) Masonluk**.

b) Tüm masonların, herhangi bir sınırlama söz konusu olmaksızın, belirli bir dinsel inancının bulunmasını gerekli görenler: **Gelenekçi (Geleneksel) Masonluk**.

c) Masonların dinlerine ve inançlarına, hatta herhangi bir dinsel inançları olup olmadığını bile karışmayan, Masonluğu dinlerin ve dinsel inançların dışında tutanlar: **Liberal (Özgürlükçü) Masonluk**.

Dolayısıyla din ve inanç konusu, yalnızca genelde toplumları birbirlerinden ayırıp birbirlerine düşürmekle kalmamıştır. Tüm insanların ve toplumların birlik ve bütünlüğünün sağlanmasını bir "evrensel amaç" olarak benimsemiş olan Masonluğun bile kendi içinde bölünmelere uğramasına yol açan temel etkenlerden biri olmuştur.

Şimdi sıra bağlantılı kavramlarda...

İnanç

Esk. İtikat; *Fra.* Foi; *İng.* Faith; *Alm.* Glaube

Kendine özgü doğruları kanıtsız olarak ve araştırmaya gerek görülmeksizin kabul edilen ilke, görüş ve varsayımların tümü.

İnanç, başlangıçta bilim ve bilgiyi yadsımaz. Bilimin henüz ulaşamamış olduğu ve bilginin bittiği yerde başlar. Bundan sonrasının ise gözlem, akıl ve deney yoluyla anlaşılıp öğrenilebileceğini yadsıyarak, bunların ancak duygu ve sezgiyle anlaşılıp öğrenilebileceğini savunulmasını gerektirir. Bundan ötürü de, inanılarak benimsenen bir şeyin nedeni ve nasılı sorulamaz. İnanç sahibi kimse için, inanmış olduğu herşey gerçektir; bu tartışılamaz.

Genel olarak inançtan söz edildiğinde, ilk akla gelen dinsel inançtır. Tanrı inancı bunun en önemli öğesidir. Bununlabirlikte inanç, dinsel nitelikli olmayabilir. Sınamaya ya da denemeye gelmediği halde, doğru olduğu kabul edilen her şey bir inanç öğesidir.

İnanç, Spekülatif Masonluğun bölünmüş oluşunun temel nedenlerinden biridir. Bu konuda mason kuruluşlarının görüşleri üçe ayrılır:

a) Bir masonun, kendine göre bağlandığı bir dinsel inancı olabilir ya da hiçbir dinsel inancı olmayabilir. Dinsel inanç, tüm insanların ve tüm toplumların barış ve mutluluğunu, birlik ve bütünlüğünü, uyum ve ahenginisağlayabilecekbiröğe değildir. Bunların sağlanabilmesi için gerekli de değildir. Hatta tarihsel birikim, dinsel inançların, insanların ve toplumların bölünmelere uğramasına neden olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Masonluk, insanların inançlarına karşı çıkmadan, kötülemeden ve hiçbir inancı karşısına almadan, inanç kavramının tümüyledışında kalmalıdır.

b) Masonlukta inanç, kaçınılmaz bir zorunluluktur. Hiçbir inancı olmayan insanlar, kendi aralarında birlik ve bütünlük kuramaz; ne toplumların ne de insanlığın genel yararına yönelik çalışmalarda verimli olabilirler. Ancak hiçbir mason, belirli bir dinsel inancın doğrultusuna girmeye de zorlanamaz. Her mason, diğerlerini etkilememek ve başkalarının kendisininkine uymayan inançlarını küçümsememek koşuluyla bireysel vicdan özgürlüğünü korur.

c) Masonluk, her şeyden önce bir *inanç* birliği ve kurumudur. Masonluğunevrensel amacının gerçekleşebilmesi, öncelikle masonların ve masonik kuruluşların, Masonlukta var olan zorunlu inanç ilkelerinden hiçbir ödün vermemelerine bağlıdır. Nitelikleri belirli bir Tanrı'nın varlığına, onun insanlara **vahiy** yoluyla iletmiş olduğu kutsal kitaplara, peygamberlerine, onun **e**vrenin yaratıcısı, yöneticisi ve tek egemen gücü olduğuna, ruhun ölümsüzlüğüne, insanın bedensel ölümünden sonra bu dünyadaki yapıp etmelerinin mason kuruluşu sayılmaz.

İnanç, kesinlik, saltıklık ve değişmezlik üzerine kuruludur. Bilgiye, deneyime ve akla dayanmayı gerektirmez. Bu nedenle de **"**benimseyiş" kavramından belirgin bir şekilde ayrılır.

Benimseyiş

Fra. Appropriation; *İng*. Appropriation; *Alm*. Aneignung

Herhangi bir ilke, görüş ya da düşüncenin, göreli bir nitelikle ve akıl yoluyla kavranarak kabul edilip sahiplenilmesi.

Benimseyiş kavramı böyle tanımlanınca, "inanç"tan ayrılarak uzaklaşır. Çünkü benimseyişteki kabullenme, inançtaki gibi kesinlik ve değişmezlik üzerine kurulu değildir; aksine, görelilik ve değişebilirlik ilkeleri üzerine oturur. İnancın gerektirdiği körü körüne bağlanış yerine, gönüllü ve bilinçli bir sahiplenmeyi içerir.

Benimseyişte her şey, ancak geçerli olduğu koşullar altında en iyisi, endoğrusuveen güzeli olarak kabul edilir. Aksinin de kanıtlanabileceği, ya da başka türlü de olabileceği esnekliği korunur.

Bir diğer deyişle benimseyiş, bağnazlık ile çelişir; "inanç" değildir. Bilgiye, akla ve toleransa dayanan, değişim ve gelişim gösterebilen, bu nedenle evrimsel bir nitelik taşıyan kabul ediştir. Bu kabul ediş, zorlama sonucu ya da etkisiyle değil, kişinin konuyu kendi düşünüleriyle de bağdaştırarak, içine sindirerek, uygun bulması ve sahiplenmesiyle oluşur.

Şimdi de Düalizm dışında şu "izm" takısı olan dinsel kavramlara bakalım.

Deizm

Eş. Nedentanrıcılık; *Fra.* Déisme; *İng.* Deism; *Alm.* Deismus

Tanrı'yı yalnızca bir "ilk neden" olarak benimseyip, onunbaşka nitelik ve güçleri üzerinde varsayımlarda bulunmayan, temel özelliği "dogma" olan inançları yadsıyan dinsel benimseyişlerin genel adı.

Latincedeki **"Deus"** *(Tanrı)* sözcüğünden türetilmiştir. Önceleri "Tanrıtanımazlık"ile eş anlamlı tutulan Ateizm'e karşıt olarak, "Tanrıcılık" anlamına gelmek üzere kullanılmıştır. Sonraları Katolik Kilisesi, Yunancada "Tanrı" demek olan **"Theos"** sözcüğünden "Teizm" kavramını türetmiş, bunu bir de "Tanrıcılık" kavramıyla özdeşleştirmiştir. Bunun üzerine, Katolik Kilisesi'nin dogmatik inanç ilkeleriyle bağdaşamayan deizm, "doğal din" anlamında kullanılır olmuştur.

Deizm, inançta bilimsel ve akılcı yolu önerir. Üstün sayılan bir din adamının, Tanrı ile insan arasında gereksizliğini savunur. Nitelikleri her ne olursa olsun, bir "din adamları topluluğu"nun "tanrısal bilgi" konusundaki otoritesini yadsır. Bu yüzden, teizmi benimseyenlerin sert saldırılarına uğramış, hatta ateizm ile bir tutulmuştur.

Deizmin geçmişteki çağımızdaki niteliği aynı değildir. Deizmin kökeni aslında çok eski tarihlere uzanmakla birlikte, çağdaş Deizm 18. yüzyıl başlarının bir ürünü sayılır. Deizmin çağımızdaki en önemli özelliği, Teizmin temeli olan "vahiy"i kabul etmeyerek bunun karşısına "akıl" ile çıkmasıdır.

Deizme göre, Tanrı'nın varlığı, nitelikleri ve dilekleri "vahiy" yolu ile öğrenilemez, açıklanamaz ve kanıtlanamaz. Tanrı'nın, iyi ya da kötü, herhangi bir töresel karakteri belirlenemez, tanımlanamaz. Salt insan düşüncesinden doğan ve insanın yaşam deneyimleriyle oluşturup tasarladığı birtakım nitelikler Tanrı'ya yakıştırılamaz.Tanrı hiçbir varlığa benzetilemez. Hiçbir varlık Tanrı'nın benzeri olamaz.

Deizm ilkelerine uygun bir inançta Tanrı'nın varlığını yadsınmaz ama onun bir "ilk neden" olmanın ötesinde, evreni, dünyayı, insanı ve diğer varlıkları sürekli olarak yönetim ve denetim altında tuttuğu, geleceklerini istediğince düzenleyip gene istediğince değiştirdiği kabul edilmez.

Deizme göre; Tanrı, canlı ya da cansız, tüm varlıkların evrende geçirmiş ve geçirmekte oldukları oluşumları etkilemez. Dolayısıyla insanın düşünü ve eylemlerine de karışmaz.

Deizm, insanın bireysel buyrultusuna önem verir. Bireyin, düşünüvedavranışlarından dolayı yalnızca kendi vicdanına karşı sorumlu olduğunu savunur. Bu nedenle, Tanrı'nın, insanların ölümlerinden sonra, onlara yaşamları sırasındakiyapıp etmelerinin hesabını soracağını, öteki dünyada insanları bunlara göre ödüllendireceği ya da cezalandıracağına ilişkin yargıları "kanıtlanamaz bir imge" olarak niteler.

Deizm'e göre; "ölümden sonraki yaşam", "yeniden doğuş" ve "ruhun ölümsüzlüğü" insanların oluşturduğu varsayımlardır. Bunların ortaya çıkarılışının nedeni de, tümüyle insanın yaşamı çok sevmesi, sonsuzca yaşamak isteyişi, ölüm olgusunun gerçekliğini bir türlü kabul edemeyişi ya da içine sindiremeyişidir.

Bunlarla birlikte deizm, "ruh"un varlığını da yadsımaz. İnsanı, biri özdeksel, diğeri tinsel olmak üzere ikili bir oluşumun ürünü, yani "beden" ile "ruh"un bir sentezi olarak benimser. Fakat bu iki temel öğenin birlikte doğup birlikte öldüklerini savunur.

Masonlukta herhangi bir dinsel görüş zorla benimsetilmez. Ancak, bazı mason kuruluşları, bir kimsenin mason olabilmesi için, teist nitelikli bir dinsel inancının bulunmasını zorunlu görür. Buna karşı çıkan mason kuruluşlarının benimsedikleri ilkeler ise, deizme daha yakın görünümdedir.

Panteizm

Eş. Kamutanrıcılık; *Fra*. Panthéisme; *İng*.Pantheism; *Alm*. Pantheismus

Doğa ile Tanrı'yı bir ve aynı şey sayan dinsel öğretiler ve inanç sistemleri.

Panteizmin temel ilkesine göre; evrende bulunan her şey tek bir varlıktan oluşmuştur. Gerçekte var olan yalnızca "tek varlık"tır; diğer tüm nesneler, güç ya da enerji, butek varlığın çeşitli şekillerdeki nitelik ve görünümleridir.

Eski çağların özellikle gizemci *(mistik)* nitelikli ezoterik ekollerinden birçoğu Panteizme uygun ilkeler üzerine kurulmuştur. Bunun nedeni, bazı insanların, kendilerince "Tanrı" kavramını açıklayabilecek kadar gelişme gösterdiklerinde, bu kavramı doğa ya da evren ile özdeşleştirmeleridir.

Çağdaş Masonluğun ritüelleri oluşturulurken, çeşitli din ve felsefelerin yanı sıra,yer yer Panteizmden de esinlenilmiştir.

Ateizm

Eş. Tanrıtanımazlık; *Fra*. Athéisme; *İng*. Atheism; *Alm*. Atheismus

Tanrı'nın varlığını yadsıyan bir inançsal görüş.

Ateizmin temeli, Kuşkuculuk *(Septisizm)* ile güçlendirilmiş "Saltık Özdekçilik" yani "Mutlak Materyalizm"dir. Sözlük anlamı bakımından Teizmin karşıtını dile getirir. Bu nedenle de ateizmin tarihsel kökeni Teizm kadar eskidir.

Aslında Ateizm, Tanrı'nın varlığını yadsıma yoluyla insanın varlığının ortayakonması amacıyla oluşturulmuştur. Sonradan, herhangi bir dinin ya da dinsel inancın gerekli olmadığını, tüm dinlerin uydurmaca, her türlü doğaüstü benimseyişin yanlış olduğunu, dolayısıyla bunların hepsinin yadsınması gerektiğini savunur bir şekle sokulmuştur.

Böylece Ateizm, önceleri sadece Teizmin karşıtı iken, sonradan kendi başına bir inanç sistemi olma yolunu tutmuş, üstelik kendinden başka tüm inanç sistemlerini de karşısına almıştır. Dolayısıyla basitçe "Tanrı tanımazlık" olmanın çok ötesine geçmiş olduğundan, edinilmesi pek zor bir inanç sistemine dönüşmüştür.

Mason kuruluşlarının "dinsel inanç" konusunda farklı benimseyişleri, Ateizm karşısında da farklı tutum takınmalarına neden olmuştur. Masonluğun en önemli temellerinden birinin "belirli bir dinsel inanç" olması gerektiğini ileri sürenler, Ateizm ile kesinlikle bağdaşamaz. Bir ateistin hiçbir zaman Masonluğa kabul edilemeyeceğini, bir masonun kesinlikle Ateist olamayacağını savunurlar.

Nitekim Masonluğun 1723 tarihli özgün temel yasasının en önemli bölümü olan "Yükümlülükler"in başında «*Bir mason asla bir budala ateist olamaz*» denmiştir. Ancak bu sözle ne denilmek istendiğinin açık olmadığını savunanlar çıkmıştır. Bu anlatım, farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bunun üzerine, kapılarını Ateistlere kapalı tutan mason kuruluşları, tüzüklerine, belirgin dinsel yükümlülükler yerleştirmiştir.

Masonluğu "din ve inanç" koşullarının tümüyle dışında tutan, masonların dinsel inanç ya da benimseyişleriyle ilgilenilmemesi gerektiğini savunan kuruluşların tutumuna göre ise; bir masonun Ateist ya da dindar olup olmamasının herhangi bir önemi yoktur. Bu kuruluşlar, 1723 tarihli temel yasanın ilk yükümlülüğünde yer alan koşulu şöyle yorumlamıştır: *«Bir mason asla budala bir ateist olamaz. Bu doğrudur. Fakat akıllı ve bilinçli bir Ateist olabilir. Çünkü Ateizm de Teizm gibi, bireysel seçime dayanan bir inanç sistemidir.»*

Bazı mason kuruluşları ise Ateizm konusu üzerinde diğerleri kadar aşırı duyarlılık göstermez. Onlara göre; her türlü dinsel inanç, görüş ve benimseyiş, diğerleri gibi saygıya değer. Herhangi bir dinsel inancı bir diğerinden üstün tutmak, "tek doğru" olduğunu ileri sürüp diğerlerini yanlış olarak nitelemek, başka inançlara karşı saygısızlık etmek olur. Dinsel inanç, herkesin bireysel özgürlüğü uyarınca kendi bileceği iştir. Tutumları böyle olan mason kuruluşları, yalnızca her masonun belli bir inancının bulunmasını öngörür; bunun ayrıntılarına girmez ve tanımlamalar yapmaz.

Bazı mason kuruluşları ise bu konu üzerinde hiç durmaz. Onlara göre, bir mason ister teist nitelikli bir dinin inançlısı, ister bir putatapar *(putperest)*, ister kendi inancını kendisi oluşturan bir kişi, isterse Tanrı'yı yadsıyan bir Ateist olabilir.

Teizm

Esk. İlâhiye; *Eş.* Tanrıcılık; *Fra.* Théisme; *İng.* Theism; *Alm.* Theismus

Evreni yaratan ve yöneten, kaza ve kadere egemen olan, insan niteliğinde fakat insanüstü güçleri bulunan, kulları olan insanlara buyruklarını **"vahiy"** yolu ile ileten, kişilikli bir Tanrı'nın varlığını savunan dinler ve dinsel öğretiler.

Teizm, **Ateizm**'e olduğu gibi, **Deizm**'e ve **Panteizm**'e de karşıt bir inanç sistemidir.

Her Teizm'e uygun dinin bir kutsal kitabı vardır. Bu tür dinlerin inançlısı olanlarının en önemli yükümlülüğü, Tanrı'ya boyun eğerek ona dua etmek ve tapınmaktır.

Teizm'e göre, hiçbir şey yokken var olan Tanrı, sonsuz evrende sonsuz gücüyle, her şeyi yoktan var etmiştir.

Tevrat'ta, bu *"yaratılış"* olgusunun ilk aşamasında ışığın oluşturulduğu, tüm yaratılışın altı günde gerçekleştiği belirtilir. Hıristiyanlık ve Müslümanlık da, önceleri sözü edilen bu *"altı gün"*e sarılmışlardır. Bu kısa süre, bir bakıma Tanrı'nın gücünün üstünlüğünün bir göstergesi, bir kanıtı olarak kullanılmıştır.

Yakın çağlarda ise, dinsel dogmalar ile bilimsel veriler arasında uyum sağlamak zorunda kalan din adamları, söz konusu altı günü *"altı zaman evresi"* olarak yorumlamaya yönelmiştir.

Teizm'in ilk ilkesi uyarınca; tüm doğa olayları, Tanrı'nın buyruğu ve buyruluşuyla oluşur. Bunlar, insanlara, bu dünyadaki bedensel yaşam süreleri sırasında verilen ödül ve cezalar ya da bedenin ölümünden sonraki yaşam için sınamalardır. İnsan, yetersiz aklı ile bu olayların gerçek nedenlerini kavrayamaz. İnsanlar, Tanrı'nın buyruluşunda kendilerince zaman zaman adalete aykırılıklar bulunduğu kanısına kapılabilir. Bu yanlıştır; çünkü her şeyi gören ve bilen Tanrı'nın her işi de doğrudur.

Teizm'e göre, iyi ve doğru insan olmak, Tanrı'nın dileğini yerine getirmek için zorunludur. İnsanların, tapınma yükümlülüklerini aksatmadan yerine getirerek Tanrı'yı hoşnut etmeleri gereklidir. Bunun yolu ve yöntemi, gönderilmiş olan kutsal kitaptaki yargılara inanmak ve bunlara uymaktır.

Teizm'in temel inanç ilkelerinden biri uyarınca; bedenin ölümünden sonra ruh, bu dünyadaki yapıp etmelerinin hesabını verecektir. Tüm yükümlülüklerini yerine getirenler ***"öteki dünya"***da ödüllendirilecek, Tanrı'nın buyruklarına uymayan ve buyruluşuna karşı gelmeye kalkışanlar ise cezalandırılacaktır.

Teizm'e yatkın ilke ve inançların Masonlukta da benimsenmesinin zorunlu olup olmadığı konusu, Masonluğun dünya çapında bölünmüş olmasının temel nedenlerinden biridir. Tutucu Masonluk anlayışını benimseyen masonik kuruluşlar, teist nitelikli inanç ilkelerinin Masonlukta kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu ileri sürer. Liberal Masonluk anlayışını benimseyenler ise, böyle bir inanışın bireyin kendi sorunu olduğunu, bir kurum olarak Masonluğun bu işe karışamayacağını savunur.

Bunlara Tanrı, vahiy ve dogma kavramlarını da eklemeliyiz.

Tanrı

Esk. Allah; *Lat.* Deus; *Yun.* Theos; *Fra.* Dieu; *İng.* God; *Alm.* Gott

Dinlerde ve inanç sistemlerinde en üstün güç, evrenin yaratıcısı ve tek egemeni ya da doğaüstü yüce varlık.

Tanrı kavramının dünya yüzünde benimsenmiş tek ve ortak, üzerinde uyuşmaya varılmış olan belirgin bir tanımı yoktur. Bu sözcüğün tanımı, benimsenen dinin ya da inancın özelliğine göre değişir.

Kimine göre "tek bir Tanrı", kimine göre ise birçok tanrı vardır.

Kimileri Tanrı'yı *"yaratıcı ve tüm evrene egemen bir ulu yönetici"* olarak, kimileri ise onu evrenin oluşumunda *"ilk neden"* olarak benimser.

Kimisi Tanrı'nın belirli nitelikleri olduğunu benimser ve bunları belirtir. Kimisi insan aklının ürünü olan bu tür niteliklerin ancak insanlara özgü olabileceğini ileri sürerek, bunların kendi düşünüsündeki **Tanrı** kavramına yakıştırılmasına karşı çıkar.

Bazı inanç sistemlerinde *"Tanrı'nın varlığı"* yadsınır.

Tanrı inancı, Spekülatif Masonlukta da öteden beri çok önemli bir konu, hatta bir sorun olagelmiştir. Bu bakımdan çağdaş Masonluk, üçe ayrılır:

a) Tutucu Masonluk;

b) Gelenekçi Masonluk;

c) Liberal Masonluk.

Tutucu Masonluk anlayışını benimseyen masonik kuruluşların ritüellerinde **Tanrı** sözcüğü sık sık geçer; hatta yapılan çalışmalar Tanrı'ya bir sunu *(ithaf)* olarak nitelenir. **Teist** nitelikli bir Tanrı inancı zorunlu görülür. **"Evrenin Ulu Mimarı"** kavramı ile "Tanrı" kavramı özdeşleştirilir. Tanrı **"Yüksek Varlık"** olarak da anılır.

Gelenekçi Masonluk anlayışını benimseyen masonik kuruluşların ritüellerinde Tanrı kavramına pek ender olarak yer verilir. Masonların belirli birer dinsel inancının bulunması gözetilir; ancak bu inanç tanımlanmaz. **Deizm**'e yatkın ilkeler benimsenir. **"Evrenin Ulu Mimarı"** kavramı "Tanrı" kavramıyla eş anlamlı gibi kullanılırsa da bu konuda bir bağlayıcı açıklama yapılmaz.

Liberal Masonluk anlayışını benimseyen masonik kuruluşların ritüellerinde Tanrı kavramına yer verilmez. Masonlar, din ve inançlarında tümüyle özgür bırakılır. Kimisi "Evrenin Ulu Mimarı" kavramını bile kullanmaz; kullananlar ise, bu kavram üzerinde bağlayıcı nitelikli yorum yapmaz. Tanrı inancı ve Evrenin Ulu Mimarı kavramının belli bir "Tanrı anlayışı" ile bağdaştırılıp bağdaştırılmaması, bireyin öz buyrultusuyla kendi bileceği bir iş olarak benimsenir.

Araya bir diğer kavram giriyor:

Yüksek Varlık

Esk. Hak Taalâ; *Eş*. Yüce Varlık;
Fra. Etre suprême; *İng*. Supreme Being; *Alm*. Oberstesein

Bazı dinlerdeki temel benimseyiş uyarınca **"Tanrı"**nın asal niteliği.

Bu benimseyiş, ilkel dinlerde, somut ve kişilikli, bedensel varlığı olan bir Tanrı'nın kavranabilmesinden ötürü doğmuştur. Daha sonra **teist** nitelikli dinler bu kavrama sıkıca sarılarak sahip çıkmış, **Tek Tanrı** düşünüsünü bununla özdeşleştirmiştir.

Deizmde ve Panteizmde yüksek varlık kavramı benimsenmez; **Ateizm** ise böyle bir olguyu temelinden yadsır.

Yüksek varlık, tanımı uyarınca, *"ilksiz ve sonsuz"* bir nitelik taşır. Yüksek varlığın evrenin yaratılışından önce var olduğu, evreni ve insanı onun yarattığı, kendi varlığından başka hiçbir şeyin varlığına gereksinme duymadığı, kendi varlığını da sonsuza dek sürdüreceği benimsenir. Bazı dinlerdeki benimseyiş uyarınca; yüksek varlık, zaman zaman kendini insan bedeninde göstermiştir. Bundan ötürü, bazı dinlerde azizler ve özellikle peygamberler yüksek varlık ile özdeş tutulur.

Teist nitelikli bir dinsel inanç zorunluluğunu Masonluğun ilk ve en önemli öğesi olarak kabul edip savunan mason kuruluşlarında da *"yüksek varlık"* terimi, yer yer Tanrı kavramıyla dönüşümlü olarak kullanılır.

Vahiy

Fra. **1.** Révélation **2.** Apocalypse; *İng.* **1.** Revelation **2.** Apocalypse
Alm. **1.** Revelation **2.** Apokalypse

1. Özellikle **teist** nitelikli dinsel inanışlara göre; Tanrı'nın dilek ve buyruklarının kimi seçilmiş kişilere, -öncelikle peygamberlere- sezgisel bir yöntemle iletişi.

2. İncil'in son bölümü.

İncil ayrı bir konu...

Dogma

Fra. Dogme; *İng.* Dogma; *Alm.* Dogma

Her türlü eleştirinin üstünde tutulan, doğruluğu tartışmasız kabul edilen, kesin ve değişmez sayılan görüş ya da düşünce.

Dogma, öncelikle dinlerin saltık gerçek olarak ileri sürdükleri ilkeleri dile getirir. Dinlerde bu ilkeleri, hiçbir inceleme ya da araştırma yapmaksızın, akıl süzgecinden geçirmeye kalkışmaksızın, karşıt görüşleri ya da olasılıkları göz önüne almaksızın, olduğu gibi kabul edip, inanmak gerekir.

Fakat dogma, yalnızca dinlere ve dinsel görüşlere özgü değildir. Bilim, bir bakıma dogmanın karşıtıdır ama dinlerde olduğu gibi bilimsel bulgu ve yargılara "kesinlik", "değişmezlik", tartışılmazlık, "eleştirilmezlik" gibi nitelikler verilecek olursa, dogma bilimde bile kendine yer bulabilir.

Türkçede "dogma" sözcüğünün kullanımı bazı zaman *"doğma"* olarak alınmakta, böylece bu sözcüğün kökeni *"doğ"* mastarına bağlanarak, dogmanın "doğa" ve "doğal" sözcükleriyle ilişkisinin kurulmasına çalışılmaktadır. Bu, sözcüğün asıl etimolojisini bilmemekten kaynaklanan bir yanlıştır.

Dogma, Latince kökenli bir sözcüktür. Türkçedeki tam karşılığı "inak"tır.

İnak, inanılsa da inanılmasa da, tartışılamayan, denemeye ve sınamaya gelmeyen bir bağlanıştır. Bu bakımdan dogma, "iman" ya da "inanç" ile aynı şey değildir. Çünkü dogma, kendiliği nedeniyle, ona inanılması sonucunda oluşmaz; inanan kişinin inanma eyleminin dışında da vardır. Bireysel değil, toplumsal bir olgudur.

İnsanın akıl yeteneği doğuştan gelmedir. Buna karşılık insan, genelliklebuyeteneğini kullanma zahmetine katlanmaya pek eğilimli değildir; tembellik etmeyi yeğler. Nedenlerini araştırmaksızın, üzerinde kafa yormaksızın, kolayca anlaşılabileni benimsemeye daha yatkındır. Bu nedenle dogma, halk kitlelerinde, yaygın bir geçerlilik alanı bulmuştur.

Evrenin gerçeklerine akıl erdiremeyen ya da bunları araştırıp bulmak için kendilerini zora sokmaktan kaçınan kimseler, dogmalarda tüm sorularının yanıtlarını buldukları kanısına kapılır. Böylelikle kendilerini mutlu sayarlar.

Oysa dogma, hiçbir zaman insanlara gerçek ve sürekli bir mutluluk sağlayamamıştır.

Dogmalara kapılmış olan bir insan, bir zaman gelip bunları sorgulama yürekliliğini gösterebilecek olursa; yanılgılarının farkına vardığında, tüm dünyası yıkılabilir. Bu kez neye inanıp neye inanmayacağını bilemez; ille de inanmak istediğinden, önceki mutluluğunu yitirir.

Birçok dogma, birbiriyle uyum içinde değil, birbirine karşıttır. Bunlardan her biri, kendilerine bağlananların, bağnazlaşarak başka dogmaları benimseyenlere düşman kesilmelerine neden olur.

Dogma, bilgisizliğin tutsaklığa dönüşmesine de yol açan. İnsanın, evrimsel gelişim yerine durağanlık içinde kalmasına, hatta gerilemesine neden olan bir etkendir.

Dogmacılık; Dogmatizm

Eş. İnakçılık; *Fra*. Dogmatisme; *İng*. Dogmatism; *Alm*. Dogmatismus

Dogmaları savunan ya da kendi ilkelerinin temeli olarak alan öğretilerin genel adı.

"Dogma" sözcüğünde olduğu gibi, dogmacılık ya da dogmatizm de Türkçede kimi zaman *"doğmacılık"* ya da *"doğmatizm"* şeklinde söylenmekte, böylece "doğalcılık" ile eş anlamlıymış gibi kullanılmaktadır. Oysa dogmacılık ya da dogmatizmin "doğalcılık" *(natüralizm)* ile hiçbir ilgisi yoktur.

Dogmacılık, hiçbir kuşkuya, eleştiriye, bilinemezliğe ve göreliliğe olanak tanımaksızın, dogmayı "kendi kendinin doğruluğunu kanıtlamış tam bilgi" sayan görüştür; herhangi bir bilgi ya da öğretiye körü körüne saplanmak, ondan başkasını kabul etmeye kesinlikle yanaşmamak, ona karşıt olanını incelemeksizin ön yargılı olarak "yanlış" olduğunu kabul edip, yadsımaktır.

Hıristiyanlık

Fra. Christianisme; *İng*. Christianity; *Alm*. Christentum

Çağımızda Batı ülkelerinde en yaygın olan din.

Hıristiyanlık, sözlük anlamı bakımından "Mesihlik" demektir. Fakat İsa'ya mesih niteliği verilmiş, daha sonra İsa için "Mesih İsa" denilmekle birlikte "mesih" anlamına gelen "Christ" sözcüğü İsa ile özdeş olarak da kullanılmıştır.

Hıristiyan inancı, özgün olarak, İsa'nın "Essenler"den esinlenerek oluşturduğu bir tür Yahudi mezhebi ya da tarikatıdır. Ancak sonradan İsa'yı peygamber olarak ilan edenler tarafından başlı başına bir din haline getirilmiştir.

İlk Hıristiyanlığın iki önemli temel ilkesi vardır:

a) Tüm insanların aynı babanın çocukları oluşlarından ötürü kardeş sayılması;

b) Gerçek erdemin ve tanrısal *(ilahî)* kata ulaşma olanağının ancak yoksullukta olduğu.

Hıristiyanlığın kutsal kitabı olan İncil, İsa'nın varsayımsal yaşamı ile öğütlemelerini içerir; ona inananlarca sonradan yazılmıştır.

Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğu'nca devletin resmî dini olarak benimsenince hızla gelişmiş, ancak imparatorluğun ikiye bölünüşüyle birlikte batıda "Katolik" doğuda "Ortodoks" olmak üzere birbirleriyle yarışan iki ayrı Kilise'nin egemenliği altına girmiştir. Her iki Kilise de Hıristiyanlığı kendi benimsediği ve sonradan oluşturulan dogmalar doğrultusunda biçimlendirmiştir. Böylece İsa'nın oluşturduğu inanç sisteminin özgünlüğü ortadan kalkmıştır.

16. yüzyılda özellikle Katolik Kilisesi'ne karşı dinsel başkaldırmalar, Hıristiyan dininde genelde "Protestanlık" olarak anılan çeşitli mezheplerin doğmasına yol açmıştır. Bunların arasında "Lutheriyen", "Kalvinist", "Puriten", "Presbiteriyen", Gregoriyen", "Baptist", "Metodist", "Mormon" ve aslında Protestan niteliği taşımayan "Anglikan" mezhepleri sayılabilir.

Günümüzde Operatif Masonluk olarak anılan geleneksel yapıcılık mesleği ve sanatı, yüzyıllar boyunca Hıristiyanlığın etkisi, hatta egemenliği altında yaşamıştır. (Burada "Hıristiyanlık" derken, o tarihlerde bunun büyük ölçüde Katolik mezhebiyle örtüştüğünü göz önünde tutmalıyız.) Bu mesleğin en önemli yapıtları kilise ve katedrallerdir.

Spekülatif Masonluk da, Hıristiyan dininden başka bir inancın pek söz konusu olmadığı bir ortamda doğarak gelişmiştir. Bu yüzden çağdaş Masonluğun ritüellerinde, Hıristiyanlıktan esinlenilerek hatta yer yer doğrudan İncil'den alınma çeşitli sözcük ve öğeler vardır.

Ancak Spekülatif Masonluk, 18. yüzyıl başlarındaki örgütsel oluşumundan buyana Katolik Kilisesi ile çelişki yaşamış, papalarca aforoz edilmiş, Katolik mezhebinin inanç zorunluluklarıyla bağdaşamamıştır. Bu bakımdan, Masonluktaki Hıristiyanlık etkisi, daha çok Protestanlığın paralelindedir.

Mesih

Fra. **1.** Messie, **2.** Christ; *İng*. **1.** Messiah, **2.** Christ; *Alm*. 1. Messias, **2.** Christ

1. İbranîce: "yağ"

Bu anlamda mesih, eski Türkçede Arapçadan türetilerek alınmış olan "meshedilen" anlamına gelir.

2. Hıristiyanlara göre Tanrı'nın temsilcisi ve insanlığın gelecekteki kurtarıcısı.

İsa

Lat. Iesus; *Eş.* Jesuah, Iesuah; *Fra.* Jésus; *İng.* Jesus; *Alm.* Jesus

Hıristiyan dininin peygamberi olarak kabul edilmiş kişi.

Hıristiyanlıkta İsa'nın, bakire olan Meryem'den, babasız olarak doğduğuna, birdiğer deyişle Tanrı'nın oğlu hatta doğrudan Tanrı olduğuna inanılır. İslâm dini, bu inanışı bir ölçüye kadar benimser.

Hıristiyanlıkta İsa genellikle "mesih" anlamına gelen bir sıfat ile birlikte anılır. Bu "meshedilmiş" anlamına gelir ama "kurtarıcı" anlamına çekilir. İsa'nın "insanlığın kurtarıcısı" olduğuna, zamanı geldiğinde yeniden canlanıp ruhların kurtuluşunu sağlayacağına inanılır.

İncil

Fra. Bible; *İng.* Bible; *Alm.* Bibel

Hıristiyanlığın temel kutsal kitabı.

Aslında Hıristiyanlıktaki Kutsal Kitap, İncil ile birlikte Tevrat'ı da içerir. Tevrat **"Eski Ahit"** olarak anılır; İncil'e ise **"Yeni Ahit"** denir. İncil, çoğunlukla Hz. İsa'nın yaşamını, görüş ve öğütlemelerini, sonra da havarilerinin bunları yayışını anlatır. Bir tek en son bölümü olan "Vahiy" bu bakımdan farklılık gösterir.

Altmışı aşkın İncil'den söz edilir. Ancak bunlardan sadece dördü geçerli sayılmış, diğerleri yok edilmiştir. Buna karşın, yakın geçmişimizde, bir zamanlar yok edilmiş olduğu sanılıp, saklanmış olan bazı İnciller ortaya çıkmaktadır.

Bazı mason ritleri ile sistemlerinin kimi derecelerinde, İncil'den çeşitli alıntılar, hatta pasajlar vardır. Tutucu Masonluk anlayışını benimsemiş olan kuruluşların ritüelik uygulamalarında, İncil'den alınma duaların okunduğu da görülür.

Bu konu bu kadarla kalamaz. Önce Tevrat, sonra bir kavram olarak "Kutsal Kitap"tan söz etmek gerekir.

Tevrat

Fra. Thora; *İng.* Pentateuch; *Alm.* Thora

Yahudi dininin kutsal kitaplarından biri.

Aslında Tevrat yalnızca Yahudilere özgü olmayıp, Hıristiyanlıkta da **"Eski Ahit"** adıyla benimsenmiştir. Kuranı kerim'de Tevrat'tan birçok alıntı ya da bu kitaptageçen konuların yinelemesi yer alır.

Tevrat üç temel bölümden oluşur. Bunlardan ilki **"Musa'nın Beş Kitabı"** olarak da anılır. Asıl "Tevrat" budur. Diğer iki bölüm sonradan eklenmiştir. Tevrat'ın yalnızca bu bölümünü "kutsal kitap" olarak kabul ederek bundan sonrasıyla ilgilenmeyenlerin benimsedikleri inanca **Musevîlîk** denir. (İsevîlik, Muhammedîlik gibi…)

Ne var ki dilimizde Musevîlik, Yahudilik ile özdeş tutulmuştur. Bu ise doğru değildir, çünkü Yahudilik aslında sadece bir dinsel inanç değildir; aynı zamandabellibirsoydan gelmeyi zorunlu kılar.

Tevrat'ın ikinci bölümünde Yahudi peygamberlerinin kitapları yer alır. **"Ketubim"** olarak anılan üçüncü bölümde ise yer yer ikinci bölümde anlatılanlar yinelenir ve bunlara diğer bazı efsanesel öyküler ile atasözü niteliğini taşıyan öğütlemelereklenir.

Mason ritüellerinde Tevrat'tan yer yer alıntılar ve esinlenmeler görülür. Bunlar, alegorik birer nitelik taşıyan töresel öyküler ile simgesel birer nitelik taşıyan kişi adları, sözcükler ve terimlerdir.

Mason ritüellerinin bu özelliği, Masonluğa karşı bir ön yargısı olanların ve antimasonik girişimlerde bulunacakların işine yaramıştır. Antimasonik girişimlerde bulunanlardan kimisi, bu durumu bir kanıt olarak gösterip, Masonluğun Siyonizm'e hizmet etmek üzere kurulmuş bir örgüt olduğunu ileri sürmüştür.

Ne var ki, masonik ritüellerdeki kişi adları, sözcükler ve öyküler, Tevrat ile tam bir uyum içinde değildir. Bu da Masonluktaki ritüellerin doğrudan Tevrat'ı izleyerek oluşturulmadığını, başka kaynakları da bulunduğunu gösterir. Ancak Tevrat'ın, doğrudan ya da başka kaynaklar aracılığı ile dolaylı olarak ritüellerin esin temellerinden biri olduğu yadsınamaz.

Sadece bu son başlıkla bağlantılı olmak üzere:

Talmut

İbranice: "Çalışma" ya da "öğretim"

Tevrat'ın yorumunu ve açıklamasını içeren bir derleme din kitabı.

Gerek İncil gerekse Kuranıkerim üzerinde yer yer birtakım açıklamalar ve yorumlar yapıldığını, bunların gerekli ve yararlı olduğunu benimseyen Yahudiler, Tevratiçin de aynı işi yapmaya girişmişlerdir.

Bu nedenle yazılmış olan Talmut, aslında Hıristiyanlar ile Müslümanların bu konudaki girişimlerinden daha önce, 3. ve 4. yüzyıllarda yazılmıştır. Fakat Hıristiyanlar ve Müslümanlar daha iyisini yapınca, 11. yüzyılda yeniden ele alınıp geliştirilmiştir. **"Mişna"***(töreya da yineleme)* ve **"Gemara"***(yorum)* olarak anılan iki bölümü vardır.

Bu kitaba göre Musa, Tanrı'dan yazılı olanın dışında bir de yazılı olmayan dinsel yasaları almıştır. Bunları kardeşi Harun'a anlatmış, o da İsrailoğulları arasından seçtiği yetmiş kişiye aktarmıştır. Bundan sonra bu ilke ve kurallar, nesiller boyunca dudaktan kulağa aktarılarak korunmuştur. 3. yüzyıl sonlarında, özgünlüklerini yitirecekleri düşüncesiyle yazılmalarına girişilmiştir.

Mişna'nın, her biri "Sederim" olarak anılan altı bölümü vardır. Bu bölümlerde sırasıyla, üretim ve insanlar arasındaki ilişki kuralları, şenlikler, kadınların hakları ve görevleri, yaşamda zararlı işler ve yararlanmalar, kurbanlar ve arınmalar anlatılır.

Gemara ise daha çok filozofik konular üzerinde durur ve Mişna'nın yorumunuyapar. Biri Kudüs'te, diğeri Babil'de yazılmış olan, birbirinden farklı iki türü vardır.

Hinduizm

Fra. Hindouisme; *İng*. Hinduism; *Alm*. Hinduismus

Hint halkı için özel olarak oluşturulmuş bir din.

Hinduizm, çok tanrılı *(politeist)* bir dindir. Temel kaynağını Vedalaroluşturur.Bununla birlikte, Hindistan'da önce sadece üst düzey tabakalarına özgü olan Brahmanizm kurulmuş, sonra bundan halk için geçerli olmak üzere Hinduizm oluşturulmuştur. Önceki Brahmanizm ise, seçilmiş kişilere özgü olarak kalmıştır.

Hürmüz

Eş. Ormuz

Mazdaizm'de Ehriman'ın karşıtı olan "Işık ve Aydınlık Tanrısı".

Kabala / Kabbala

Fra. Cabale; *İng*. Cabala; *Alm*. Kabbala

Yahudi dini ile yakından bağlantılı, metafizik nitelikli, kendine özgü bir ezoterik sistemi olan bir gizemci dinsel felsefe.

İbranîcede kabal "almak" anlamına gelir. Bu, Kabala'nın en önemli özelliklerinden birini vurgular. Nitekim Kabala'nın kendini betimlerken görüşü şöyledir: *"Kabala öğrenilemez; ancak onu daha önce bilen kişilerden alınabilir."*

Bu felsefenin ne zaman doğmuş ve nasıl gelişmiş olduğu, tam ve kesin olarak belirli değildir. İçerdiği öğelerden birçoğuna bakılıp bunlar başka felsefe ve kültürlerle karşılaştırılırsa, Tevrat'ın doğuşundan çok daha eski bir tarihte oluşturulmuş bulunması gerekir. Bir yandan eski Doğu felsefelerinden, -özellikle Mazdaizmden- bir yandan da Antikçağ'ın Yunan ve Ortaçağ'ın Hıristiyan ilke ve düşüncelerinden izler taşır. Bu nedenle de Kabala'yı salt *"Yahudi gizemciliği"* olarak nitelemek, bu konuda çok dar düşünmek olur.

Kabala'nın belki en önemli bölümü, İbranîcede "ansof" olarak anılıp "sonsuztek" anlamına gelen saltık yüce varlığın evreni nasıl oluşturduğunun açıklanışıdır. Buna göre; evren birdenbire değil, dolaylı ve aşamalı olarak yaratılmıştır. Bu yaratılışın başlangıcında **sefirot** *(daireler ya da yörüngeler)* adı verilen, hem özdeksel*(maddî)* hem ruhsal nitelikli oluşumların ortaya çıkarılması aşaması vardır.

Sefirotun toplam sayısı 32 olarak benimsenmiştir. Ancak bunların özellikle ilk onu çok önemlidir.

Bu ilk 10 sefirot, dünyanın yer aldığı Güneş Sistemi'ni, öteki 22 sefirot ise güneşe bağlı gezegenler topluluğunun dışındaki "yıldızlar evreni"ni temsil eder. Böylece Kabala'nın astrolojik inançlarla da sıkı bir bağlantısı kurulmuş olur.

32 sefirotun her biri, bir nesnenin ya da bir tinsel kavramın karşılığıdır. Bunlardan ilk onu ayrı birer simge ile geri kalanları İbranî alfabesindeki 22 harf ile temsil edilir.

Ancak burada bir noktaya dikkat etmek gerekir: Kabala'ya göre İbranî alfabesindeki 22 harf, bu sistemden alınmadır. Bir başka deyişle, bu alfabede 22 harf olması,evrenin oluşumunun gereği olarak benimsenmiştir.

İlk 10 sefirot, "yaratıcı söz"ün *(kelâmın)* karşılığı olduğu gibi, bir yandaevreneoranla mikrokozmosu, diğer yanda örnek insanı belirler. Nitekim Kabala'da bu ilk 10 sefirotun şematik düzenlenmesiyle, insan bedeninin en önemli bölgeleri gösterilir.

Gerek gizemci inanç sistemleri ile ekollerin birçoğunda gerekse astrolojide olduğu gibi, Kabala'da da 22 harfin her biri, belirli karşılıkları olan sayılarla değerlendirilir. Büyük sayıların karşılığı olması gereken harflerin üstlerine ya da yanlarına birtakım noktalar eklenir; böylece her bir sözcüğün kendine özgü bir sayısal karşılığının bulunması sağlanır.

Bu sayısal değerlendirmelerin en ilginç yönü, aynı sayıya varan iki ayrı sözcüğün, anlam bakımından da birbirine yakın oluşudur. Bu yakınlık, sözlük anlamında olabileceği gibi, simgesel ya da gizemsel bir nitelik de taşıyabilir. Bu nedenle, başlangıcında çok basit gibi görünen sayılarla değerlendirme işlemi, içinegirildiğinde hayli karmaşıklaşıp zorlaşır. Bir diğer deyişle, sayılarla değerlendirmeyi olması gerektiği gibi yapabilmek için, harflerin ve sayıların birbirlerinin nasıl karşılığı olduğunu bilmek yetmez; gizemsel bilgiye de sahip olmak gerekir.

Bu tür simgesel değerlendirme Kabala'ya özgü değildir. Diğer birçok gizemci sistemde, hatta dinlerde de kullanılmıştır. Nitekim İslâm dininde ve tasavvufta"ebcet hesabı" denilen bu yönteme pek önem verilir.

Masonluk, gerek gelip geçmiş gerekse günümüzde bile varlığını sürdüren çeşitli felsefelerle inanç sistemlerinin birçoğundan öğeler alarak kendi öğretimine katmıştır. Kabala, antik çağların ezoterik nitelikli kurumlarının birçoğunun öğretileriyle bağlantılıdır; ya kendi gelişiminde onlardan esinlenmiş ya da kendi özellikleriyle onları etkilemiştir. Bu yüzden Masonlukta yer yer Kabala'dan alınma öğeler vardır. Hatta bazı mason ritlerinin kimi ileri ya da yüksek derecelerinde, ritüelik öğretimin temeli doğrudan Kabala üzerine kuruludur.

Sefirot

Eş. Sephiroth

Kabala'ya göre, evrenin oluşumunu belirleyen aşamalar.

Sefirot, çoğul bir sözcüktür. Tekili "sefira"dır.

İbranîcede etimolojisi bakımından "safar" yükleminden türetilmiş olup, "sıralama" ya da "numaralama" anlamına gelir.

Kimi kabalistik yazarlar, bu sözcüğün kökenini, "parlak ve pek güzel" anlamına gelen "safiri" sıfatına bağlamıştır.

Kabaladaki kullanımında ise, sefirot, "çemberler" (daireler) ya da "yörüngeler" anlamını karşılar.

Sefirotun en popüler basit çisimi ve açıklamaları şöyledir:

Ansof: Sonsuzluk

Keter: Metafizik; loca başkanı

Binah: Mantık, sekreter (yazman)

Hohma: Sözcü (hatip / yasalar sözcüsü)

Geburah: Astronomi; yardım üstadı (hasenat emini)

Hesed: Müzik, hazine üstadı

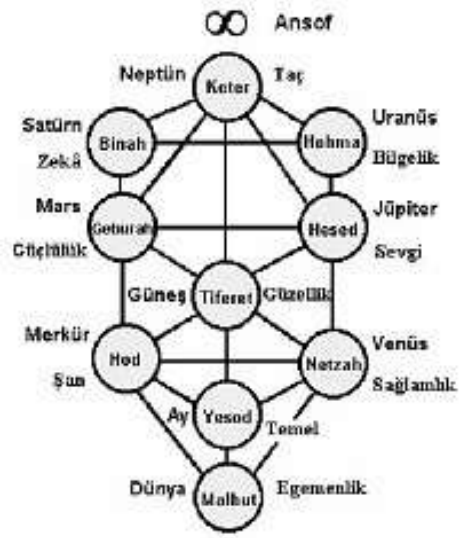
Tiferet: Soruşturucu (muhakkik)

Hod: Konuşma sanatı (hitabet); 1. nazır

Netzah: Diyalektik; 2. nazır

Yesod: Aritmetik; tören üstadı

Malhut: Dil bilgisi (gramer); koruyucu

Bu on sefirotun birbirleriyle olan tasarımsal ilişkileri bakımından yerleştirilmiş olduğu şematik düzen aslında üç boyutludur; aradaki bağlantılar birbirini kesmez. Fakat kâğıt üzerine çizildiğinde bir düzlem üzerindeymiş gibi görünür.

Bu çizim, Güneş ve Ay dışında, bir mason locasındaki görevlilerin bazı ritlerdeki uygulama uyarınca mabetteki yerleşimini yansıtır. Bir insanın başıyla birlikte gövdesinin en önemli öğelerinin yerlerini de gösterir.

Burada en önemli iki sefirot Keter (baş) ve Tiferet (yürek) olarak benimsenir. Bunlar, hem bir insanın bedenindeki öncelikli öğeler hem de mecazî anlamları bakımından "düzen"in temel öğeleri sayılır.

Sefirotu öğretimi kapsamına almış olan mason ritüellerinden bazıları, özellikle bu ilk on sefirot ile ilgilenir. Bir mason locasının görevlilerinden her birinin ayrı bir sefirayı temsil etmekte olduğu kabul edilir. Ayrıca her bir sefira da, bir bilim dalı tarafından temsil edilir.

Bir kez de aşağıdan yukarıya sıralayalım…

Malkut / Malkuth

Eş. Malhout

İbranîce: "Krallık" ya da "egemenlik"

Sefirot düzenlemesinde Güneş Sistemi içinde "dünya"nın yerini ve yörüngesinitutar. Bir mason locasının görevlilerini sefirot ile bağdaştırıp benzeştiren ritüellerde, koruyucunun karşılığıdır. Yedi Bağımsız Bilim'den "dil bilgisi"nin (gramerin) karşılığı olarak benimsenir.

Yesod

Eş. Jessod, Iesod, Atarah

İbranice: "Yapısal temel" ya da "oluşum"

Sefirot düzenlemesine göre Güneş Sistemi içinde Ay'ın yerinin ve yörüngesinin karşılığıdır. Yedi Bağımsız Bilim'den aritmetiğin karşılığı olarak da kabul edilir.

Bir mason locasının görevlilerini sefirot ile bağdaştıran mason ritüellerinde "tören üstadı"nın karşılığıdır.

Netzah

Eş. Netsah, Netsakh

İbranîce: "Ün" ya da "utku"

Sefirot dizgesi içinde Netzah, Güneş Sistemi'nde Venüs gezegeninin yerini ve yörüngesini tutar. Bir bilim dalı olarak nitelenen diyalektiğin karşılığı olarak da kabul edilir.

Bir mason locasının görevlilerini Kabala'daki sefirot dizgesiyle bağdaştıran ritüellerde, ikinci nazırın karşılığıdır.

Hod

İbranîce: "Şanlılık" ya da "göz kamaştırıcı parlaklık"

Merkür'ün yerini tutar. Yedi Bağımsız Bilim içinde, "Konuşma Sanatı"nın *(Hitabetin)* karşılığı olarak kabul edilir.

Bir mason locasının görevlilerini Kabala'daki sefirot ile bağdaştıran ritüellerde, birinci nazırın karşılığıdır.

Tiferet

Eş. Tipheret

İbranice: "Şan" ya da "güzellik"

Güneş'i temsil ettiğinden, tüm sefirot içinde en önemlisi olarak nitelenir.

Bir mason locasını Kabala'daki sefirot ile bağdaştıran ritüellerde, loca görevlilerinden soruşturucu (muhakkik) Tiferet'in karşılığıdır. Tiferet, Yedi Bağımsız Bilim içinde de Geometri'nin karşılığı olarak kabul edilir.

Hesed

Eş. C'hesed, Khesed

İbranice: "Sevgi ve sevecenlik"

Sefirottaki Hesed, Güneş Sistemi içinde, Jüpiter'in yerini ve yörüngesini tutar. Yedi Bağımsız Bilim içinde müziğin karşılığı olarak alınır.

Bir mason locasının görevlilerini sefirot ile bağdaştırıp açıklayan ritüellerde, hazine üstadı (hazine emini) Hesed'in karşılığıdır.

Geburah

Eş. Gvoura, Guevourah, Gevurah

İbranice: "Güçlülük" ya da "yüreklilik"

Güneş Sistemi'nde Mars'ın, Yedi Bağımsız Bilim'de astronominin karşılığıdır.

Loca görevlilerini Kabala'daki sefirot ile bağdaştıran ritüelik değerlendirmelerde, yardım üstadının (hasenat emininin) yerini tutar.

Hohma / Hohmah

Eş. C'Hohmah, Khohmah

İbranîce: "Bilgelik"

Sefirot dizgesinde Hohma, Güneş Sistemi içindeki gezegenlerden Uranüs'ün yerini tutar. "Töre bilimi"nin karşılığı olarak kabul edilir.

Bir mason locasının görevlilerini sefirot ile bağdaştıran ritüellerdeki karşılığı, sözcü (hatip / yasalar sözcüsü) olur.

Binah

Bu Sefirot, astrolojik bakımdan Satürn ile özdeşleşir. Yedi Bağımsız Bilim ile ilgili olarak mantığın karşılığıdır.

Bir locanın görevlilerini Sefirot ile bağdaştıran masonik sistemlerde sekreterin karşılığıdır.

Keter / Kether

İbranîce: "Taç."

Keter, özdeksel bakımdan "en yüksek nokta" olarak benimsenir. Bu nedenle tinsel yada mecazî bakımdan da en yüksek mertebe olarak nitelenir. Kabala'nın oluşturulduğu tarihlerde Güneş Sistemi içinde bilinen en uzak gezegen olan Neptün'ün yerini ve yörüngesini tutar.

Bir masonik birimin görevlilerini sefirot ile bağdaştıran kuruluşların ritüellerinde, loca ya da atölye başkanının karşılığı olarak benimsenir.

Kabala'daki diğer öncelikli dokuz sefirottan her birinin karşılığı olan bir bilim dalı vardır. Keter ise ancak metafizik kavramların ya da "bilim ötesi"nin karşılığı olabilir. Böylelikle, bir loca ya da atölye başkanının, üyelerden çok daha bilgili ve deneyimli olmasının gerektiği de vurgulanır.

Ansof

Eş. En Sof, Ein Soph, Ain-Soph

İbranice: "Sonsuzluk"

Bu sözcük, matematikte kullanılan "sonsuz" işareti ile simgelenir. Kabala'da "sefirot"un üst aşaması ya da öncesi olarak nitelenir.

Kabala Merdiveni

Fra. Echelle cabalistique; *İng.* Cabalistic Ladder; *Alm*. Kabbalistische Treppe

Kabala'da sözü geçen bir tasarımsal ya da simgesel merdiven.

Bazı kaynaklarda bu merdivenin yedi basamaklı olduğundan sözedilir amaaslındaon basamaklıdır ve bunların tümü Kabala'daki sefirotun karşılığını oluşturur. Ancak, sefirot şemasına bakıldığında, bunlardan altısı üç çift olarak eş düzeyde yeraldığıiçin, basamak sayısı yediye iner.

Kâbe

Batı dillerinde: Kaaba, Qa'aba

Müslümanlığın Mekke'deki kutsal yapısı.

Özellikle İslâm dininin yaygın olduğu çevrelerde ortaya atılan antimasonik savlarda, Masonlukta İslâm dinine hiçbir şekilde değinilmediği, hatta karşıtlığının bulunduğu ileri sürülür. Bu doğru değildir. Masonluğun ileri ve yüksek derecelerinden bazılarında İslâm dininden esinler ve alıntılar vardır. Nitekim bu derecelerde Kâbe deönemli bir simge olarak yer alır. Bir küp biçiminde oluşuna da özellikle değinilir.

Katoliklik

Bir Hıristiyanın, inanç ve dinsel uygulamaları bakımından Katolik Mezhebi üyesi olması.

Konfüçyüs; Konfüçyüsçülük; Konfüçyanizm

Fra. Confucius; Confucianisme; *İng.* Confucius; Confucianism
Alm. Konfuzius; Konfuzianismus

M.Ö. 6. yüzyılda yaşamış ünlü Çin düşünürü ve öğretisi.

Bu düşünürün asıl adı Kong-Fu-Tse'dir. Eski Çin geleneklerini derleyip toparlayarak bir töresel öğreti oluşturmuştur. Öğretisinin temeli "insanların iyi ve mutlu olarak toplum içindeki işlevlerine uygun görevlerini yerine getirmesi" diye özetlenebilir.

Konfüçyüs'ün öğretisi, sonradan Budizm ve Taoizm ile bir araya getirilerek karıştırılmış, bir dinsel inanç sistemi biçimine dönüştürülmüştür. Konfüçyüs'ün «Sana yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma.» şeklindeki ünlü öğütlemesi, dünya yüzünde geçerli genel bir töresel kural olarak benimsenmiştir. Hatta buna sonradan «Sana yapılmasını istediğin her şeyi başkalarına da yap.» diye bir öğüt daha eklenmiştir.

Konfüçyüs'ün daha birçok öğüt ve özdeyişi, günümüzde bile geçerliliğini sürdürmekte ve sık sık kullanılmaktadır. Masonluğun çeşitli derecelerinde bu ilke ve öğütlemelerinden çeşitli esinlenmeler hatta tıpa tıp örnekler görülebilir.

Kuran / Kuranıkerim

Fra. Coran; *İng.* Koran; *Alm.* Koran

Müslümanlığın kutsal kitabı.

İslâm inançları uyarınca; "vahiy" yoluyla Hz. Muhammed'e gönderilmiş olan Kuran, Tanrı buyruklarını içerir. 6666 ayetten oluşur ve parça parça 22 yılda indirilmiştir. Yalnızca dinsel yükümlülüklere değil, hukuk ve toplumsal yaşam kurallarına da değinir. Kapsamında Tevrat'tan ve İncil'den alınma öğelerle geleneksel efsaneler de vardır.

Masonluğun bazı ileri ve yüksek derecelerinde, yer yer Kuran'a değinmeler ve Kuran'dan esinlenmeler görülebilir. Dolayısıyla, kimilerinin Masonlukta hep Tevrat ve İncil'den alıntılar olup, Kuran'a hiç değinilmediğini ileri sürüşleri yanlıştır. Gerçi özellikle Tevrat'tan alıntılar çoktur ama diğer din kitaplarından da alıntı ve esinlenmeler vardır. Hatta bu bağlamda Doğu dinlerinden daha çok alıntı ve esinlenme olduğu bile söylenebilir ama onlar pek iyi bilinmediğinden farkına varılmaz.

Gelenekçi Masonluk ve Tutucu Masonluk anlayışını benimseyen masonik birimlerden bazıları, mabetlerinde Ant Kürsüsü üzerinde bulundurdukları Kutsal Kitaplar'ın arasında, mutlaka Kuran'a da yer verir. Bazılarında ise Kuran, ancak oturuma katılan masonlar arasında bir Müslüman bulunması durumunda Ant Kürsüsü üzerindeki kitaplara katılır.

Muhammed

Fra. Mahomet; *İng.* Mohammed; *Alm.* Mohammed

İslâm dininin peygamberi.

Hz. Muhammed'in adı, Masonluğun ritüellerinde pek seyrek olarak, yalnızca bazı üst dereceli ve yüksek derecelerde geçer. Bundan ötürü, Müslüman masonların zaman zaman alınganlığa düştüğü görülmüştür. Aynı alınganlığı dindar Hıristiyanlar ve Yahudiler de gösterir. Çünkü masonik ritüellerde Yahudi dininin peygamberi Hz. Musa ile Hıristiyan dininin peygamberi Hz. İsa'ya da pek seyrek olarak değinilir. Bunun nedeni, ritüellerde çeşitli din ve inanç sistemlerinden esinlenmeler, hatta kutsal kitaplardan alıntılar bulunsa bile, Masonluğun bir din ya da dinsel kurum olmayışıdır.

Kurtarıcı

Fra. Sauveur; *İng*. Savior; *Alm*. Retter

Hıristiyanlık başta olmak üzere bazı dinlerde, insanları bu dünyada çektikleri acılardan kurtaracağı öngörülerek bir gün çıkagelmesi beklenen melek ya da ruhsal varlık.

Kutsal Emanetler

Esk. Emanat-ı Mukaddese; *Fra*. Dépôts Sacrées; *İng*. Holy Deposits

Birçok dinde, o dinin peygamberlerinin ya da diğer önemli kişilerinin sağlıklarında kullanmış olduğu ve pek değerli sayılarak titizlikle saklanan eşya.

Yahudi, Hıristiyan ve İslâm dinlerinin kendilerine özgü kutsal emanetleri vardır. Müslümanlıktaki kutsal emanetlerden söz edilirken, bunların arasında "Hz. Musa'nın Asası", "Hz. Davut'un Kılıcı" gibi başka peygamberlerin eşyasıda geçer. Masonluğun bazı derecelerinde sözü geçen kutsal emanetler ise İsraillilerin Mısır'dan çıktıktan sonraki göç dönemleri sırasında Ahit Sandığı'nda taşıdığı eşyadır. Bunların, Süleyman Mabedi'nin yapımı bitirildikten sonra bir gizli bölmeye konulup korunduğundan söz edilir ama ne oldukları açıklanmaz.

Kutsal Metinler

Fra. Ecritures Saintes; *İng*. Holy Scriptures; *Alm*. Heilige Schrifte

Teist dinlerin kutsal kitaplarında yazılanların herhangi bir bölümü ya da tümü.

Bu terim hep "çoğul" olarak kullanılır. Belirgin bir tanımı yapılmaz. Çünkü kimi zaman herhangi bir kutsal kitabın herhangi bir bölümünü, kimi zaman da çeşitli kutsal kitapların tümünü nitelemek üzere kullanılır.

Yuhannacılık

Fra. Johannisme; *İng*. Johanism; *Alm*. Johannismus

Yalnızca Yuhanna İncili'ni benimseyen Hıristiyan mezheplerinin inanç sistemleri ve ilkelerinin tümü.

Mazda

Avestaca: "Bilgelik"

Mazdaizm

Fra. Mazdéisme; *İng*. Mazdaism; *Alm*. Mazdaismus

Eski İran'ın temel dinsel inanç sistemi.

Bu inanç sistemi, genelde ateşe tapınmadan kaynaklanır. Güneşe, gerek bir nesne gerekse bir simge olarak çok önemli bir yer verilir.

Eski İran dinlerinin hemen hepsinde en yüce ve en üstün tanrı olarak benimsenen Ahura Mazda, ışığın her türünün kaynağı sayılmıştır. İran'ın eski bilgeleride "Mazda" adıyla anılmıştır.

Mazdaizm, **Zerdüşt**'ün düzenlemeleriyle çok tanrıcı niteliğinden uzaklaşarak bir tür "semavi din" olmaya dönüşmüştür.

Zerdüşt, evrendeki tüm olay ve olguların iki karşıt gücün çatışmasından oluştuğunu ileri sürer. Bunlardan biri **Hürmüz (Ahura Mazda ya da Angra Mainyu)** diğeri ise **Ehriman**'dır. Hürmüz aydınlığı, tüm iyilikleri ve olumlulukları içerir. Ehriman, bunların karşısına karanlık, kötülük ve olumsuzluklarla çıkar.

Bu düalist ilke, daha sonraki semavi dinlerin "Tanrı ile Şeytan" ikilemine benzer. Ancak, semavi dinlerde bu ikilem, aralarında sürekli bir karşıtlık olsa da durağandır. Zerdüşt ise, bu ikilemi durağanlıkta bırakmamış, akıl ilkelerini öncelikli sayarak, bir evrimsel niteliği olduğunu ileri sürmüştür. Böylelikle, Zerdüşt'ün Mazdaizmi'nde, ilkel ölçülerde de olsa diyalektik görülür.

Zerdüşt ile birlikte yükselen Mazdaizm, ondan sonra boş inançlarla doldurulmuş, yine çok tanrıcı bir din olmaya dönüşmüştür. Bu nedenle, Mazdaizmden söz ederken, "Zerdüşt'ün Mazdaizmi" ile 'Politeist Mazdaizm" ayrı tutulmalıdır.

Mazdaizm, aynı çevrenin gizemci nitelikli bir inanç sistemi olan Mitraizm ile de ilişkilidir; ancak bu ikisi aynı şey değildir. Zerdüşt'ten önce Mitraizm bir "halk dini", Mazdaizm ise "üstün sınıfların dini" olma niteliğini taşımıştır. Zerdüşt'ten sonra bu kez çok tanrıcı Mazdaizm halkın dini olurken, Mitraizm bir ezoterik nitelik kazanarak gizemci bir inanç sistemi olmaya dönüşmüştür.

Melâmilik

Bir Sünni İslâm tarikatı.

Melâmilik, 9. yüzyıl sonlarında Türkistan dolaylarında doğmuş, 10. yüzyılda önce İran ile Mezopotamya'ya, daha sonra Anadolu'ya yayılmıştır.

Arapça kökenli olan melâmi, sözlük anlamı bakımından "kendini hor gören" demektir. Nitekim Melâmilerin en önde gelen niteliği, başkalarını kınamamak, buna karşılık aşırı sayılabilecek bir alçak gönüllülükle kendilerini eleştirmek olmuştur.

Melâmilere "melâmet ehli" dendiği de olmuştur. Anlayışları, diğer İslâm tarikatlarındaki benimseyişlerle karşılaştırıldığında, arada çok önemli bir farkgörülür. Melâmilerin inançları da gizemci niteliklidir ama güncel yaşam daha önemli tutulmuştur. Bir melâmi, yaşamın en acılı olaylarını bile soğukkanlılıkla, olağan görerek ve neşeyle karşılayacak şekilde eğitilmiştir.

Melâmilikte **tasavvuf**, kuramsal *(teorik)* olarak benimsenmiştir. Melâmiler kendilerini her türlü tapınmanın dışında tutmuştur. Diğer İslâm tarikatlarından çoğunun ortak yönlerinden olan "Tanrı ile birleşme" düşünüsüne ise karşı çıkmış, yaşamdabedensel acı çekmek gerektiğini yadsımışlardır.

Melâmiliğin en önemli ilkelerinden biri, başkalarına mutlaka iyilikte bulunmak ve yardım etmek, fakat bunu asla göstermemek, hatta iyilik yapıldığını ya da yardım edildiğini sezdirmemek olmuştur. Buna bağlı olan bir diğer ilke de, bir melâminin, her ne koşul altında olursa olsun, kendisi için başkalarından bir şey istememesidir. Dolayısıyla Melâmilikte miskinliğe karşı çıkılmış, bireyin tüm yaşamı boyunca sürekli olarak çalışması öngörülmüştür.

Melamilik yolunun ahkâmı ve erkânı şöyledir:

1. Evvela kötü düşüncelerde olmayacaksın.
2. Hadesten necasetten kendini paklayacaksın.
3. Daima pak gezeceksin.
4. Daima hakkın huzurundaymış gibi hareket edeceksin.
5. Yalan söylemeyeceksin.
6. Haram yemeyeceksin.
7. Zem, haset, fesat, gurur, kibir, inat ve buna benzer fena halleri terk edeceksin.
8. Kimse hakkında fena söz söylemeyeceksin.
9. Kalbinde dahi kimse için kötü düşünmeyeceksin.
10. Kendi kulluğunla meşgul olacaksın.
11. Kimsenin ibadetine, inancına karışmayacaksın.
12. Kimsenin inancını hor görmeyeceksin.
13. Özetle anlatılan bu ahkâma uyacaksın.

Melâmilik, kendinden sonra oluşan birçok İslâm tarikatı için esinlenme kaynağı olmuştur. Ancak kendi varlığını uzun süre koruyamamış, diğer tarikatlar içinde eriyerek 12. yüzyılda ortadan kalkmıştır.

Bunun hemen arkasına Mevlevilik tarikatını getirelim.

Mevlevilik

13. yüzyılda ortaya çıkmış olan bir Sünni İslâm tarikatı.

Mevlevilik her ne kadar Mevlâna'nın izinden gitmekse de aslında bir tarikat olarak sonradan Hüsamettin Çelebi ve Sultan Velet tarafından kurulmuştur. Amaçlarıbireysel değişim, yenilik, gelişme ve giderek yücelmedir.

Uzaktan bakıldığından Bektaşîlik ile Mevleviliğin birbirine pek benzer iki İslâm tarikatı olduğu düşünülebilir. Ancak biraz ayrıntısına girildiğinde, hele bir de öğretimlerinin içeriği dikkatlice incelendiğinde, farkların benzerliklerden çok daha fazla olduğu görülür.

Ezoterik sistem çerçevesindeki öğretimi bakımından Mevleviliğin bazı kaynaklara göre 9, bazılarına göre ise 10 asal derecesi vardı. Her bir derece kendi içinde on aşamaya bölünmüştü. Tümüne birden topluca **"Meratib-i Sülûk"** (Sülûk aşamaları) denirdi.

Mevleviliğin sona ermiş olduğu, günümüzde varlığının kalmadığı anlamına gelmez. Aksine Mevlevi Tarikatı, sınırlı bir boyutta da olsa varlığını sürdürmektedir.

Mistik Bağ

Fra. Lien mystique; *İng*. Mystic Tie; *Alm*. Mystisches Band

Mistik nitelikli bazı inanç sistemlerince yapılan betimleme uyarınca; canlı varlıklar arasındaki kutsal ilişki.

Bazı mason kuruluşları bu varsayımı benimser; hatta insanların birlik vebütünlüğünü sağlayan temel öğenin mistik bağ olduğunu bile ileri sürer.

Buna göre; mistik bağ, inançları, töreleri, yaşama şekilleri ve toplumsal kurumlarıayrı ayrı olan insanlar arasındaki ortak dildir. Bu kuruluşların benimseyişi uyarınca; masonlar arasındaki sevgi ve ülkü birliği de temelini mistik bağdan alır. Nitekim bu nedenle bazı mason kuruluşlarınca masonlar, "mistik bağ kardeşleri" olarak da nitelenmiştir.

Mit

Fra. Mythe; *İng*. Myth; *Alm*. Mythos

Bir efsane ya da destan niteliği taşıyan, genellikle dinsel ya da inançsal bir bağlantı içeren eski öykü.

Yunancadaki "mitos" sözcüğünden alınmadır. Özgün dilinde mitos, gerçekliği yada uydurmacalığı üzerinde tartışma yapılması gerekmeyen basit bir olayın anlatımıdır. Diğer dillerdeki çağdaş tanımıyla mit sözcüğü ise, eski bir tarihte oluştuğu varsayılan bir dizi olaylara, bunları anlatan kişinin yorumlarını da eklediği anlamındadır.

Bir mitin gerçekliği, ancak kendi içinde, bağlı olduğu inanç, gelenekyada benimseyişler ile doğrulanır. Bu bakımdan, Masonluktaki mitler, masonik gelenekler ile bağdaşır. Masonluğun ritüellerinde yer alan ve birer efsane niteliği taşıyan töresel öyküler,bu tanımlama uyarınca birer mit sayılabilir.

Tarihte, hemen tüm mitlerin bir dinsel ya da bir ulusal özelliği vardır. Bu nedenle de mit, ilgili dinin inançlıları ya da toplum için sıradan bir öykü değil, bir tarihsel gerçektir. Masonluktaki mitlerin gerçekliği ise böylesine önemli tutulmaz; çünkü Masonluktaki mitler birer gerçek olmaktan önce birer **alegori** niteliği taşır. Simgesel anlamları, gerçek oluşlarından çok daha önemli ve çok daha değerlidir.

Genelde mitler iki sınıfa ayrılabilir:

a) Tarihsel mit;

b) Filozofik mit.

Tarihsel mit, birtakım tarihsel gerçeklerin temelinden ya da bu tarihsel gerçekleri bütünleyen yardımcı öykülerden oluşur. Filozofik mit ise, belli bir düşünceyi ya da ülküyü aktarmak amacıyla düzenlenmiş, tarihsel olabileceği gibi güncel de olabilen bir öyküdür.

Her iki türden miti inceleyen bilim ya da tekniğe "mitoloji" adı verilmektedir. Ancak mit alegori ile özdeşleşiyorsa, mitoloji tekniği bu tür bir miti inceleyip değerlendirmek bakımından yeterli olmayabilir. Bu durumda **"simgecilik"** olarak anılan tekniğe başvurmak gerekir.

Mitoloji

Fra. Mythologie; *İng*. Mythology; *Alm*. Mythologie

Mitleri inceleyen bilim dalı.

Bazı zaman doğrudan "mit" sözcüğüyle eş anlamlı olmak üzere de kullanılır.

"Mit" denilince genellikle ilk akla gelen, Antik Çağ'ın pagan tanrılarıyla ilgili yarı dinsel ve yarı tarihsel öykülerdir. Bu nedenle mitoloji, özellikle bu tür öykülerin yani tarihsel mitlerin inceleme bilimi olarak değerlendirilmiştir. Ancak mit ille de tarihsel ya da dinsel nitelikli olmayabilir. Mitoloji, daha geniş olarak "türü ve özelliği her ne olursa olsun, miti inceleyen bir bilim ve teknik" şeklinde tanımlanabilir.

Mitraizm

Fra. Mithraïsme; *İng*. Mithraism; *Alm*. Mithraismus

Eski İran'ın dinsel ve gizemci inancı.

Mitraizm, özgün olarak Mazdaizmden çıkmış, ancak çok tanrıcı (politeist) bir dönemde Mitra'yı "Asal Tanrı" olarak benimseyerek yüceltmiştir. Önceleri bir "halk dini" iken, sonradan tümüyle ezoterik bir nitelik edinmiş, 7 dereceli bir öğretiye dönüşmüştür.

Mitraizmin tapınım yöntemlerinden bazıları, Hıristiyanlık ile yakın benzerlik gösterir. Buradan, Mitraizmin yalnızca İran ve çevresine özgü olmakla kalmayıp Batı'ya da yayılmış olduğu anlaşılır. Nitekim Hıristiyanlığın doğuşu sırasında Mitraizm, buyeni dinin en önemli esin kaynaklarından biri olmuştur. Bununla birlikte, Roma'da Hıristiyanlık devletin resmî dini olarak kabul edildikten sonra Mitraizme göz açtırılmayıp bu inanç sisteminin ortadan kaldırılması için hayli uğraşılmıştır. Kimi kaynaklarda bunun gerekçesi şöyle belirtilir: *«Roma Katolik Kilisesi, Mitraizmi en önemli ve kendisi için en tehlikeli rakip olarak görmüştü. Şayet Hıristiyanlık Mitraizmi ezmeseydi, bugün Mitra dini dünyanın en yaygın dini olurdu.»*

Mitraizm, yalnızca bir din ve inanç sistemi olarak kalmamış, Antik Çağ'ın ezoterik ekollerinden birçoğunun üzerinde etkili olmuştur.

Mormonizm / Mormonlar

19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuş olan bir Hıristiyan mezhebi ve inançlıları.

Mormon inancının ne zaman ve nerede doğmuş olduğu kesin bir şekilde bellideğildir. Bununla birlikte, Mormonların 1840 yılında Illinois eyaletinde örgütlenmeye girişmiş oldukları bilinmektedir. Bu örgütlenmede masonların da önemli payı olmuştur. Hatta 19. yüzyıl ortalarında Illinois eyaletindeki bazı mason locaları, Mormonların çalışma merkezi haline getirilmiştir. Ancak sonradan Illinois Büyük Locası, Mormonların çoğunlukta olduğu locaları kapatmaya girişmiştir.

1844 yılında, Mormonları mason localarında örgütleyen Joseph Smith öldürülmüştür. Mormonlar, bu olayda Illinois Büyük Locası'nın parmağı olduğunu ileri sürmüş, bundan sonra yaygın bir şekilde antimasonik etkinliklere başlamışlardır. Masonluğa karşıt oluşları, günümüzde de sürmektedir.

Mormonların kendilerine özgü bir kutsal kitabı vardır. Bu kitabın, önderlerine bir melek tarafından verilmiş olduğuna inanırlar. Bu kitabın Masonluk bakımından en ilginç yönü, kapsamındaki dinsel yükümlülükler arasında Masonluğa karşıtlığın da yer almasıdır. Bununla birlikte Anglosakson Masonluğu'nda localarda "kutsalkitap" niteliğiyle bulundurulması zorunlu görülen ve geçerli sayılan din kitapları arasında Mormonların Kitabı da vardır.

Musa

Fra. Moïse; *İng*. Moses; *Alm*. Moses

1. Musevî dininin kurucusu olan peygamber.

Musa yalnızca Yahudi dininin peygamberi değildir. Hem Hıristiyanlık hem Müslümanlıkta peygamberliği onanmıştır. Kurmuş olduğu din yer yer Yahudi soyundan gelmeyenlerce de benimsendiğinden Musevîlik olarak da anılır.

Bir sözcük olarak "Musa", sözlük anlamı bakımından İbranîcede "sudan kurtarılmış" demektir. Bu da Musa'nın doğuşu ile ilgili bir efsanesel öyküden ileri gelir.

Tevrat'ın ilk bölümleri Musa'ya ayrılmıştır. Masonluğun ritüellerinde Tevrat'tan, özellikle ilk bölümlerinden birçok alıntının yer alışına karşın, Musa'nın adıpekseyrek geçer; yalnızca ayrıntılı açıklama ya da yorum yapılması gerekince Musa'ya değinilir.

2. Eski ve Kabul Edilmiş İskoç (Skoç) Riti'nin 25. derecesinde, oturumu yöneten atölye başkanının ritüelik adı.

Musa ile bağlantılı bir terim:

Dekalog

Fra. Décalogue; *İng*. Decalogue; *Alm*. Dekalog

On söz.

Bu sözcük ile "Musa'nın Sina Dağı'nda almış olduğu on buyruk" nitelenir.

Musevîlik

Hz. Musa'nın kurmuş olduğu din.

Musevîlik, kurumlaşıp bir kutsal kitaba bağlanmış olan tek tanrıcı dinlerin en eskisidir. Hıristiyanlık ve Müslümanlık, Musevîliğin temelleri üzerine kurulmuştur.

Musevîlik genellikle Yahudilik ile eş anlamlı, hatta özdeş tutulursa da bu doğru değildir. Aradaki fark, Yahudiliğin belli bir soyun dini olması, bu soydan gelmeyenlerin Yahudi dinine girememeleridir. Oysa Musa'nın beş kitabına inananlardan isteyenler Musevî dinini benimseyebilir. Nitekim soyları bakımından Yahudi olmamakla birlikte, kendi istençleriyle Musevîliği benimsemiş insanların yaşadığı yörelerde vardır.

Müslümanlık

Fra. Mahométisme; *İng*. Mohammedanism; *Alm*. Mohammedanismus

Hz. Muhammed'in kurmuş olduğu din.

Bu din, İslâm dini olarak da anılır. İslâm sözcüğü, "Tanrı'ya teslim olma" anlamına gelir. Nitekim Müslümanlığın temeli de bu bağlanış üzerine kuruludur.

Müslümanlık, kendinden önceki iki büyük ve önemli semavi din olan Musevîlik ve Hıristiyanlık üzerine, bu iki dinin daha da geliştirilip birtakım noksanlıklarının giderilmesiyle kurulmuştur. Yalnızca bir tapınım sistemi olmayıp, aynı zamanda bir devlet düzenidir. Bu bakımdan, diğer din ve inanç sistemlerinden çok farklıdır. Nitekim Yahudilik de sonradan bu bağlamda Müslümanlığa benzer bir yol tutmuştur.

Müslümanlığın dördüncü halifesi olan Hz. Ali'nin, Muaviye yandaşlarınca öldürülüşünden sonra bu din, "Sünnilik" ve "Şiilik" olmak üzere iki mezhebe bölünmüştür. Bu mezhepler, kendi içlerinde çok sayıda kollara ayrılmıştır. Bu ayrılmalarda, gerek Kuran'ın yorumu gerekse peygamberin sağlığındaki söz ve öğütlemelerinden oluşan hadislerin üzerinde yapılmış çelişkili değerlendirmelerin önemli etkisi vardır. Bu değerlendirmeler, "İslâm gizemciliği" olarak da nitelenebilecek "Tasavvuf"un ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Masonlukta, Müslümanlık ile doğrudan bağlantılı ilke ve öğelere pek rastlanmaz. Bunun nedeni, Masonluğun Hıristiyan inançlarının yaygın olduğu bir ortamda doğmuş ve aynı nitelikli ortamlarda gelişmiş olmasıdır. Buna karşın Masonlukta bazı İslâm tarikatlarının, özellikle Bektaşi ilkelerinin önemli izlerine rastlanır.

Nuh'un Buyrukları

Fra. Commendements de Noé; *İng*. Noah's Commands; *Alm*. Gebot auf Noah

Tanrı tarafından Hz. Nuh'a verilmiş olduğu, onun da kendinden sonrakilere aktardığı söylenen dinsel yükümlülükler.

Nuh'un buyrukları, yedi kuraldan oluşur:

1. Tüm putları yadsıyacaksın;
2. Tek gerçek Tanrı'ya tapınacaksın;
3. Cinayet işlemeyeceksin;
4. Yakınlarınla cinsel ilişkide bulunmayacaksın;
5. Hırsızlık etmeyeceksin;
6. Adaletten yana olacaksın;
7. İçinde kan olan eti yemeyeceksin.

Bu kurallardan özellikle ikincisi hep bir sorun olagelmiştir. Çünkü "tek gerçek Tanrı" diye bir sözün kullanımı yoruma çok açıktır. Yorumun giderilebilmesi, ancak bu kavramın teist bir yaklaşımla tanımlanmasına bağlıdır.

Paganizm

Fra. Paganisme; *İng*. Paganism; *Alm*. Paganismus

Roma İmparatorluğu'nun Hıristiyanlığın kabul edilmesinden önceki dini.

Latincede sözlük anlamı bakımından paganos "köylü" demektir. Nitekim Paganizm, Roma İmparatorluğu'nda "halk dini" anlamında kullanılmıştır.

Hıristiyanlığın yaygınlaşmaya başlamasından sonra, Paganizm politeizm(çok tanrıcılık) ile eş anlamlı tutulmuştur. Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nun resmî dini olarak kabul edilmesinden sonra ise, "uydurma tanrılara tapma" olarak nitelendirilmiştir.

Masonluk, Hıristiyanlığın yaygın olduğu ülkelerde doğarak gelişmiş olduğu için, özellikle Operatif Masonluk döneminden kalma bazı eski el yazması belgelerde Paganizmin Masonluğun en güçlü ve en tehlikeli düşmanlarından biri olarak nitelendirildiği görülür. Bu bakımdan Masonlukta **"Dört Taçlılar Efsanesi"** olarak anılan varsayımsal öykü**,** en ilginç örneklerden biridir.

Spekülatif Masonlukta ise Paganizm, "bilgisizlik ve batıl" ile özdeş sayılmıştır.

Protestanlık

Hıristiyanlığın üç ana mezhebinden biri.

Bu mezhep 16. yüzyılda bir yandan Almanya'da **Martin Luther**, diğer yandan İsvicre'de **Jean Calvin**'in öncülüğünde olmak üzere, Katolik Kilisesi'ne ve papanın otoritesine karşı oluşturulmuş, bu oluşum Hıristiyanlıkta "Reform" olarak anılmıştır.

Put

Fra. Idole; *İng*. Idol; *Alm*. Idol

Kutsal ve üstün sayılan özdeksel olgu.

Genellikle din ve inanç alanında, tapınılan bir resim, heykel ya da bir diğer insan yapısı nesneile eş anlamlı olarak kullanılır. Bununla birlikte asıl put o nesnenin, yani özdeksel olgunun kendisi değildir; insanın duygu, düşünü ve eğilimlerindeki yansımasıdır.

Nitekim bu bakımdan put, yalnızca din ve inanç alanında kalmaz. Politika, felsefe, toplumsal ve ekonomik düzen, devlet rejimi, hatta bilim alanında da kendine yer bulabilir.

Özellikleri ve nitelikleri olağanüstü bir yaklaşımla yüceltilen bir kişi de "put" sayılabilir.

Tanrı'yı salt bir kavram, bir yüce ilke, nitelikleri tam olarak bilinemeyen bir üstün varlık olarak benimsenen dinlerde; özdeksel putlar, yıkılması ve kesinlikle ortadan kaldırılması gereken öğeler olarak benimsenir. Tanrı'nın herhangi bir tarzdaki somut görüntüsünün yapılamayacağı savunulur. Fakat bu tür dinler kavramsal putlarla pek ilgilenmez; kavramsal putları "put" olarak değil, "batıl" olarak görür.

Düşünsel bakımdan ise, üstünlüğü ve yüceliği tartışılmaz, değişmez ve hiçbir zaman değiştirilemeyecek olduğu ileri sürülen kavramlar, ilkeler, sistemler ve öğretiler de birer put sayılır.

Putataparlık / Putperestlik

Fra. Idolatrie; *İng*. Idolatry; *Alm*. Idolatrie

Canlı ya da cansız bir varlığı tanrılaştırarak ona tapınma.

Putataparlık ya da putperestlik, genellikle birbirini izleyen altı gruba ya da aşamaya ayrılır.

1. Hayvanlara, ağaçlara, ırmaklara, dağlara ve diğer doğal öğelere tapınma. Buna **Fetişizm** denir. Salt hayvanları kutsallaştırarak onlara tapınma biçimi ise **Animizm** olarak anılır.

2. Güneş'e, Ay'a ve yıldızlara tapınma. Bu tür putataparlık, tarih öncesi çağların çok tanrıcı dinlerinden çoğunda görülür. Uzay kütleleri arasında Güneş hep önceliklidir. **Mazdaizm** bu tür putataparlığın bir örneği sayılabilir.

3. Genel olarak doğa yasalarına, özel olarak doğa güçlerine tanıma. **Baal** tapımı, bu tür bir tapınmanın tipik örneklerinden biridir.

4. Bir din oluşturmuş ya da bir dinin kurulmasını sağlamış olan bir kişinin ardından, o kişiyi tanrılaştırarak ona tapınma. **Budizm**, bu tür bir putataparlığın tipik bir örneklerindendir. **Mitraizm** de bu sınıfa girer.

5 Bir toplumun gerçek ya da varsayımsal ulularını tanrılaştırıp onlara tapınma. Bu tür putataparlık günümüzde de yer yer varlığını sürdürmektedir. **Şintoizm** bunun tipik örneklerindendir.

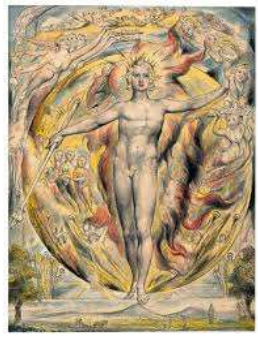
6 Düşünce yoluyla yaratılan, bir kavramı ya da bir öğretiyi putlaştırarak yapılan tapınma. Bu tür putataparlık, putlaştırma ediminin inanç alanındaki uygulanmasının sonucudur. Pek yenidir ve çağımızda görülür.

Putlaştırma

Fra. Action d'idolâtrer; *İng*. Idolization; *Alm*. Heiligenbildung

Herhangi bir kişi, sistem ya da öğretinin, ön yargılarla ya da sonradan, yüceliğinin ve üstünlüğünün tartışılmaz sayılması.

Putlaştırma dinsel bir edim değildir. Bu bakımdan putlaştırma kavramını "putataparlık" kavramıyla özdeşleştirmemek gerekir.

Çünkü bir dinde ya da inanç sisteminde put zaten ya vardır ya da yoktur. Putataparlık üzerine kurulu bir dinin inançlıları, dinlerinde hiçbir put bulunmadığını ileri sürebilir ama bu gerçeği değiştirmez.

Putlaştırma, bireysel ya da toplumsal olabilir. Tapma boyutuna varan üstün bir sevgi duygusuyla kaynaşıp özdeşleşebilir. Bireysel boyutta bilinçli olabildiği gibi bilinçaltına yerleşebilir ve bireysel buyrultuyu kullanmada yetersizlik ya da isteksizlik nedeniyle başkalarının görüş ve önerilerine kapılmanın sonucunda da doğabilir.

Ön yargılardan ve bağnazlıktan sıyrılmış, özgür düşünceli, buyrultusunaegemen kişiler, dinsel inançları olsa bile hiçbir şeyi putlaştırmaz.

Sistersiyenler

Fra. Cisterciennes; *İng*. Cistercians

Ortaçağdaki manastır tarikatlarından biri.

Bu tarikatın Tapınak Şövalyeleriyle özellikle bağlantısı vardır.

Şintoizm

Fra. Shintoïsme; *İng*. Shintoism; *Alm*. Schintoismus

Ulusal nitelikli Japon dini.

Şintoizm, temel niteliği bakımından politeist *(çok tanrıcı)* bir dindir. Budizm'e pek benzediği için, *"Budizm'in Japon geleneklerine uyarlanmışı"* gibi yanıltıcı bir izlenim verir. Oysa tarihsel oluşumu bakımından Budizm'den daha eskidir.

Bu din, Japon halkının ulusçuluk duygularının inançlarla da pekiştirerek güçlendirilebilmesi için kurulmuştur. Ulusal destan ve efsanelere dayanır. Tüm Japon ataları bu dinin tanrılarını oluşturur.

Tanrı

Esk. Allah; *Lat*. Deus; *Yun*. Theos; *Fra*. Dieu; *İng*. God; *Alm*. Gott

Dinlerde ve inanç sistemlerinde en üstün güç, evrenin yaratıcısı ve tek egemeniyada doğaüstü yüce varlık.

Tanrı kavramının dünya yüzünde benimsenmiş tek ve ortak, üzerinde uyuşmaya varılmış olan belirgin bir tanımı yoktur. Bu sözcüğün tanımı, benimsenen dinin yada inancın özelliğine göre değişir.

Kimine göre "tek bir Tanrı", kimine göre ise birçok tanrı vardır.

Kimileri Tanrı'yı "yaratıcı ve tüm evrene egemen bir ulu yönetici" olarak, kimileri ise onu evrenin oluşumunda "ilk neden" olarak benimser.

Kimisi Tanrı'nın belirli nitelikleri olduğunu benimser ve bunları belirtir. Kimisi insan aklının ürünü olan bu tür niteliklerin ancak insanlara özgü olabileceğini ileri sürerek, bunların kendi düşünüsündeki Tanrı kavramına yakıştırılmasına karşı çıkar.

Bazı inanç sistemlerinde "Tanrı'nın varlığı" yadsınır.

Tanrı inancı, Spekülatif Masonlukta da öteden beri çok önemli bir konu, hatta bir sorun olagelmiştir. Bu bakımdan çağdaş Masonluk, üçe ayrılır:

a) Tutucu Masonluk;

b) Gelenekçi Masonluk;

c) Liberal Masonluk.

Tutucu Masonluk anlayışını benimseyen masonik kuruluşların ritüellerinde Tanrı sözcüğü sık sık geçer; hatta yapılan çalışmalar Tanrı'ya bir sunu *(ithaf)* olarak nitelenir. Teist nitelikli bir Tanrı inancı zorunlu görülür. "Evrenin Ulu Mimarı" kavramı ile "Tanrı" kavramı özdeşleştirilir. Tanrı "Yüksek Varlık" olarak da anılır.

Gelenekçi Masonluk anlayışını benimseyen masonik kuruluşların ritüellerinde Tanrı kavramına pek ender olarak yer verilir. Masonların belirli birer dinsel inancının bulunması gözetilir; ancak bu inanç tanımlanmaz. Deizm'e yatkın ilkeler benimsenir. "Evrenin Ulu Mimarı" kavramı "Tanrı" kavramıyla eş anlamlı gibi kullanılırsa da bu konuda bir bağlayıcı açıklama yapılmaz.

Liberal Masonluk anlayışını benimseyen masonik kuruluşların ritüellerinde Tanrı kavramına yer verilmez. Masonlar, din ve inançlarında tümüyle özgür bırakılır. Kimisi "Evrenin Ulu Mimarı" kavramını bile kullanmaz; kullananlar ise, bu kavram üzerinde bağlayıcı nitelikli yorum yapmaz. Tanrı inancı ve Evrenin Ulu Mimarı kavramının belli bir "Tanrı anlayışı" ile bağdaştırılıp bağdaştırılmaması, bireyin öz buyrultusuyla kendi bileceği bir iş olarak benimsenir.

Taoizm

Eş. Taoculuk; *Fra*. Taoisme; *İng.* Taoism; *Alm*. Taoismus

Gizemci *(mistik)* nitelikli bir Çin dini.

Bu dinin M.Ö. 6. yüzyılda yaşamış olduğu varsayılan Lao-Tse tarafından kurulmuş olduğu söylenir. Aynı çağın ve aynı toplumun ürünü olan Konfüçyüs inancına karşıt bir inanç sistemidir.

Taoizm salt bireysel düzeyde ve ölümden sonraki mutluluğu aramaya yöneliktir. Bununla birlikte, dünyadaki yaşam biçimine çok önem verir. Bireyin, öncelikle sağlığını gözetmesi, sonra hep iyilikte bulunması, ancak ardında hiçbir iz bırakmadan yaşaması, Taoizm'in en önde gelen ilkeleri arasında yer alır.

Taoizm'in belirgin bir Tanrı inancı yoktur. Ancak, "evrenin ulu düzeni" yani Tao, her şeyin üzerinde tutulur.

Tasavvuf

Fra. Théosophie Islamique; *İng.* Islamic Theosophy; *Alm*. Islamischetheosophismus

İslâm dininin ezoterik ve gizemci (mistik) inanç sistemleri ve bunların öğretileri.

Diğer teist dinlerde olduğu gibi, İslâm dininde de gizemcilik, doğanın gözlenen ve anlaşılan olgularıyla, özellikle bilimsel veriler ve akıl ilkeleriyle dinsel dogmaların bağdaşamaması üzerine doğmuştur. İslâm dininin yaygın olarak benimsendiği ülkelerde, Kuranı kerim'in açık anlamları ile yetinemeyerek, içeriğindeki gizli ve derin anlamları araştırma ve öğrenme eğilimi tasavvufu oluşturmuştur.

Gerçeğe ulaşmak için bu yoldan edinilen bilgiler ise, çoğunluğun temelini dogmadan alan inançlarına ters düşmüştür. Bu nedenle, tasavvuf bilgilerinin saklı tutulması, bu bilgileri edinecek kimselerin özenle seçilmesi, aşamalı bir eğitimden geçirilmesi gerekli görülmüştür. Böylece tasavvuf bir ezoterik nitelik edinmiştir.

Tasavvuftaki temel benimseyişe göre; canlı ve cansız tüm varlıklar, tek bir varlığın çeşitli görünümleridir. Tasavvuf, bu temel benimseyişi nedeniyle Panteizm ile bağdaşır.

Ancak tasavvuf, bu temel benimseyişi düşünü aşamasında bırakmayıp eylemsel olarak da ona varmayı deneyince, şöyle bir sav gelişmiştir:

«Tanrı, akıl yoluyla kavranamaz. Ona varabilmek için gönül yolu zorunludur.»

Gönül yolu, gerçeğe varabilmek için **"bilimsel bilgi"**yi yeterli bulmaz. Bunun için **"sezgisel bilgi"**yi geliştirir. Sezgisel bilgi ise, sabırlı ve zorlu bir eğitimle elde edilebilir. Tasavvufta böyle bir yöntemin seçimi, öğretimin bir dereceler silsilesine bağlı olarak verilmesini de gerektirmiştir.

Tasavvufun tüm derecelerini içermek üzere, dört temel aşamadan söz edilebilir. Bunlar birer "kapı" olarak nitelendirilir.

1. Tâlip: İstekli
2. Mürid: Başlayan
3. Sâlik: Giren
4. Vâsıl: Ulaşan

Bu dört genel aşamanın ayrıntılarına girildiğinde, tasavvufun dokuz dereceden oluştuğu görülür:

1. Teferrüs: Adayın incelenmesi.
2. Te'nis: Adayın anlaşılıp alıştırılması.
3. Teşkîk: Bazı soruların ve kuşkuların canlandırılması.
4. Ta'lik: Soruların yanıtlanmasına başlanmadan önceki bekletme.
5. Rapt: Sırları saklama üzerine ant içme.
6. Tedlîs: Sabretme.
7. Te'sis: Gerçeklerin açıklanmasına başlanması.
8. Hâl': Dinsel yükümlülüklerin kaldırılması.
9. Insilââh: Olgunluğa erişme.

Bu dereceler tüm gizemci İslâm tarikatlarında böyle değildir. Her biri, tasavvufa dayalı öğretisini kendi ilke ve benimseyişlerine göre derecelendirmiştir.

Tektanrıcılık

Eş. Monoteizm; *Fra*. Monothéisme;
İng. Monotheism; *Alm*. Monotheismus

Tanrı'nın evrenden ayrı ve tek olduğunu benimseyen dinsel görüş.

Tektanrıcı bir dinsel İnanç sahibine göre başka türlüsü olamaz. Tanrı zaten tektir. Tek olmayan tanrı değildir. Böyle bir düşünce ya da inanç, bilgisizliğin ürünüdür.

Teslis

Fra. Trinité; *İng*. Trinity; *Alm*. Dreieinigkeit

Hıristiyanlıktaki kutsal üçleme.

Bu üçlemede, üç temel tanrısal güç ya da nitelik, tek Tanrı'nın varlığında birleştirilir. Bu üç güç ya da nitelik, **Tanrı (Baba), İsa (Oğul) ve Kutsal Ruh**'tur. Bu üç tanrısal niteliğin İsa'nın kişiliğinde bedenleştiğine inanılır.

Torah

Eş. Thora

İbranice: "Yasa"

Tevrat'ın ilk beş bölümü ya da Musa'nın beş kitabı.

Vahiy

Fra. **1.** Révélation **2.** Apocalypse;
İng. **1.** Revelation **2.** Apocalypse
Alm.**1.**Revelation **2.** Apokalypse

1. Özellikle **teist** nitelikli dinsel inanışlara göre; Tanrı'nın dilek ve buyruklarını kimi seçilmiş kişilere, -öncelikle peygamberlere- sezgisel bir yöntemle iletişi.

2. İncil'in son bölümü.

Yahudilik

Fra. Judaisme; *İng*. Judaism; *Alm*. Judaismus

Yahudi dini ve toplumu.

Aslında Yahudi, özgün olarak İsraillilerin "Yahuda" *(Judah)* kavminden olanları niteler. Fakat sonradan Musa'nın getirmiş olduğu dini benimseyerek, Yehova'ya kendi toplumlarına özgü bir Tanrı olarak bağlananları nitelemek üzere kullanılmıştır.

Yahudilik, monoteist (tek tanrıcı) büyük dinlerin en eskisidir. Günümüzde dünya yüzündeki en yaygın dinlerden biri olan Hıristiyanlık bu din üzerine kurulmuş, Müslümanlık da Yahudiliğin içerdiği dinsel öğelerden birçoğunu korumuştur. Ancak Yahudiliğin en önemli özelliklerinden biri, "bir kapalı toplum dini" oluşudur. Yahudi bir ana ve babadan doğma olmayan hiç kimse, kendi isteği ile Yahudi dinine giremez. Ona girdiği söylense bile, Yahudi sayılmaz. Başka bir toplumdan biriyle evlenen bir Yahudi de bundan böyle dinini yitirmiş sayılır.

Yahudi toplumundan olmamakla birlikte Musa'nın beş kitabına inananlar Musevî olur. Ancak bu pek ender bir olgun olarak nitelendiğinden, dilimizde Musevî sözcüğü, Yahudi sözcüğüyle eş anlamlı tutulmaktadır.

Yahudiliğin temel özellikleri gözardı edilmezse, Masonluğu Yahudilik ile bağdaştırıp âdeta aynı şey gibi göstermeye çalışan antimasonik yazarların düşmüş olduğu en büyük yanılgının bu noktada olduğu söylenebilir. Tüm insanlara ve tüm toplumlara açık olan, tüm dinleri ve inanışları aynı ölçüde saygın olarak benimseyen Masonluğun, tek bir toplum, tek bir din ile özdeşleşmesi olanaksızdır.

Masonlukta İbranice sözcüklerin çok kullanıldığı görülür. Fakat bunlar Masonluğa Yahudilikten değil, Hıristiyanlıktan girmiştir. Çünkü Hıristiyanlık, Tevrat'ı da "Eski Ahit" adı altında kendi kutsal kitabı sayar.

Birçok bilimde sık sık Latince ve Yunanca kökenli sözcükler kullanılır. Fakat dillerdeki bu yoğun ve hiç değiştirilmeksizin kullanım, o bilimleri ne Latinleştirir ne de Yunanlaştırır. Tevrat'tan ve diğer dinlerin kutsal kitaplarından alıntılar, çeşitli öğretilerde ve felsefelerde de yer alır. Bunlar da, o öğreti ve felsefeleri, ille de belirli bir dinin doğrultusuna sokmaz.

Masonluk tarihinin bir döneminde Yahudilerin Masonluğa kabul edilmemesi bile sözkonusu olmuştur. Bunun nedeni de, kendilerini "Tanrı'nın sevgili kulları ve üstün bir toplum" olarak görmüş olmalarıdır.

Yahudilik ve Masonluğu bağdaştırmaya çalışmak, özellikle Türk toplumundaki antimasonik girişimlerde görülmüştür; günümüzde de görülmektedir. Burada yapılmakta olan iş, "duygu sömürüsü"nden başka bir şey değildir. Yahudilik, öteden beri Türk-İslam toplumuna özenle ve özellikle yanlış tanıtılmıştır. Zaten azınlıklardan ve başka dinlerin inançlılarından onlara "gâvur" diyerek pek hoş lanmayan Türk kamuoyunda, Yahudilere karşı bir olumsuz ön yargı beslenmesi sağlanmıştır. Dünya yüzünde Türkiye, Antisemitizmin yani Yahudi sevmezliğin yaygın olduğu ülkelerden biridir. Böyle olunca, antimasonik girişimlerde Yahudilik, aslında Masonluğun ne olduğunu bilmeyen kişilerin, bunu öğrenmelerine gerek kalmaksızın kötü ve zararlı nitelemelerini sağlamak üzere bir araç olarak kullanılmaktadır.

Yaratılış

Esk. Hilkat, Tekvin; *Fra.* Création; *İng.* Creation; *Alm.* Schöpfung

Teist nitelikli dinlerin temel benimseyişi uyarınca; hiçbir şey yok iken Tanrı'nın tüm evreni, canlı ve cansız tüm öğeleriyle birlikte var edişi.

Bu inanç, teist nitelikli dinlerin belki de en önemli temel öğesidir. Buna göre Tanrı, her şeyi özdekten değil, hiçlikten yaratmıştır.

Bu yaratılıştan önce herhangi bir temel özdeksel öğenin varlığını benimsemek, Teizm'e ters düşer ve Panteizm'i destekler.

Yaşam Ağacı

Esk. Hayat Ağacı; *Fra.* Arbre de Vie; *İng.* Tree of Life; *Alm.* Lebensbaum

İnsan ile yaşamarasındaki ilişkiyi gösteren, yaşamın verimliliğini ve sürekli olarak yenilenişini simgeleyen bir efsanesel ve tasarımsal ağaç.

Dinlerin ve inançların birçoğunda böyle bir ağaç tasarımlanmıştır. Bu ağaçtan, eski ezoterik ekol ve mitlerin bazılarında da söz edilir. Bu ağacı bulup meyvelerinden birini yiyen insanın ölümsüzleşip, evrenin gizemlerine sahip olacağına inanılmıştır.

Yedi Eski Kilise

Fra. Sept Eglises Anciennes;
İng. Seven Ancient Churches; *Alm.* Sieben Alte Kirchen

Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde, Batı Anadolu'da kurulmuş eski kiliselerden özellikli sayılan yedisi.

Bu kiliselerin yerlerine Masonluğun bazı ileri ve yüksek derecelerinde değinilir. Kurulmuş oldukları antik kentlerin adları şöyledir:

Laodicea (Denizli), Tyatira (Akhisar), Sardis (Sart), Philadelphia (Alaşehir), Pergamus (Bergama), Smyrna (İzmir) ve Ephesus (Efes).

Yehova

Eş. Jehovah, Ieovah, Yahve, Jvah, Ivah, Jahweh, Iahveh, Jova

Musevîlikte ve "Eski Ahit"i de benimseyen Hıristiyan mezheplerinde, Tanrı'nın adı.

Yehova, Masonluğun ileri ve yüksek derecelerinden birçoğunda, bir "sözcük" olarak kullanılır. Türkçedeki fonetik uyarınca "Yehova" şeklinde yazılmasının uygun oluşuna karşın, Batı dillerinde "Jehovah" şeklindeki yazılımı daha yaygındır.

İsrailliler için Yehova, -geleneksel olarak- "Tek Tanrı"nın kutsal adıdır. Ancak, Yahudilerin dinsel inanışlarına göre, bu adın tam ve doğru olarak nasıl okunduğu, nasıl söylendiği bilinmemektedir. Bu bilinmezlik ya da bunun böyle kabul edilişi şöyle bir gerekçeye bağlanarak açıklanır: *«İbranicede Jod (Yod) - He - Vau - He harfleriyle yazılan bu sözcükte sesli harf olmadığından, sözcüğü bilmeyenin onu tam ve doğru okuması olanaksızdır.»*

Dolayısıyla, tam ve doğru olarak nasıl okunduğunun da bilinemediği varsayılır. Bundan ötürü, Yahudi dininin inançlıları bu adı hiç dile getirmez ve söylemez; herhangi bir yerde yazılı olarak gördüklerinde «Adonai» şeklinde okur.

Aslı Yahudi kökenli olan bu eski gelenek, Masonlukta "tetragram" olarak anılan uygulamaya yol açmıştır. Dolayısıyla mason ritüellerinde bu sözcük çoğu kez J.H.V.H. şeklinde kısaltılmış olarak geçer.

Bu sözcüğün böylelikle bir tetragram *(dört harfli sözcük)* şeklinde yazılışı, Masonlukta "Nitelendirilemez Sözcük" kavramının kullanılmasına olanak sağlar.

Masonluk, Yahudiliği olduğunca ve tüm gelenekleriyle izlemiş değildir. Kendine özgü felsefesi uyarınca kendi yöntemini oluşturmuştur. Bunun bir kanıtı da, bu sözcüğünün Masonlukta yazılabilmesi ve okunabilmesidir.

Etimolojik bakımdan incelendiğinde, bu sözcüğün, İbranicedeki "hayah" *(olmak)* mastarından geldiği görülür. İbranicenin dil özellikleri uyarınca, geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman kiplerini birleştirir. Dil bakımından sözcükte yer alan zamir ise "üçüncü tekil kişi"dir. Dolayısıyla, Yehova sözcüğünün Türkçe tam sözlük karşılığı **"O'dur."** şeklinde verilebilir. Nitekim Tevrat'ın "Çıkış" *(Exodus)* bölümünde, Musa'nın Sina dağındaki serüveninin anlatımında, bu anlam açık bir şekilde geçer.

Bu sözcüğün özgün okunuşu, yakın çağlarda olduğu gibi eski çağlarda da belirsizdi. Dudaktan kulağa aktarılan bu sözcük, bir efsanevî öyküye göre, Musa tarafından bir altın plaka üzerine kazınmış, İsrailoğulları'nın kutsal emanetlerinin korunmakta olduğu Ahit Sandığı'na yerleştirilmişti. Fakat bu plaka da sonradan yitirilmişti.

Bu nedenle Yahudiler bu sözcüğü okumaktan özenle sakınırken, Kudüs'ün kuzeyinde yerleşmiş Samiriyeliler "Yahve" *(Jahve ya da Jahweh)*, Eski Yunanlar "Yaho" *(Jaho)*, Romalılar da "Yova" *(Jova)* şeklinde okumuşlardır. Bu farklı okuyuşlara daha başkaları da eklenebilir.

Zen-Budizm

Budizm'in Japon halkına uyarlanmış şekli.

Zen Budizm'in özgün Budizm'den en önemli farkı, evrensel gerçeklere ulaşmada akıl ilkelerinin geçerliliğini ve yararlığını tümüyle yadsıması, **"sezgi"**yi her şeyin üstünde tutmasıdır. Bu bakımdan, filozofik anlamda **İdealizm** ile bağdaşır.

Zend-Avesta

Zerdüşt'ün dininin kutsal kitabı.

Asıl adı yalnızca **"Avesta"** olan bu kitap, Eski Farsçanın *"Zend"* denilen lehçesiyle yazılmış olduğu için, genellikle böyle anılır.

Bu kitabın özgün olarak 12 bin sığır derisi üzerine yazılmış olduğu söylenir. Büyük İskender'in Persepolis'i yaktırması sırasında bu özgün yapıt yitirilmiş, ezberlemiş olanlarca daha sonra yeniden yazdırılmıştır.

Kitabın dua bölümü "**Yansa"**, ritüel ya da âyin bölümü de "**Vendidad"** adını taşır.

Zerdüşt

Eş. Zarathustra / Zaradust / Zoroaster

Eski İran dininin peygamberi ve **Mazdaizm**'in önderi.

Zerdüşt'ün tarihin hangi döneminde yaşamış olduğuna ilişkin çelişkili varsayımlar vardır. Bunların çoğu M.Ö. 7. yüzyıl ile M.Ö. 10. yüzyıl arasına ilişkindir. Ancak M.Ö. 1800 yılı dolaylarında hatta çok daha eski tarihlerde yaşamış olduğunu ileri sürenler de çıkmıştır.

Asıl adı **Spitama**'dır. Anlatıldığına göre; genç yaşta bir dağa çıkıp yıllarca tekbaşına yaşamış, bundan sonra halk arasına inmiş, oluşturduğu inanç sistemini çevresinde toplananlara ve kendine koşulsuzca bağlananlara öğretmiştir.

Öğreti yöntemi dolaylı ve hayli karmaşıktır. Gerçeği öğrenecek kimsenin, önce onu öğrenmeye yeterli olduğuna kendini inandırması, doğanın ve yaşamın tüm güçlüklerine karşı direnmeyi bilmesi, buna hazır olması gereklidir. Bu sağlanmadıkça, daha ileri gitmek olanaksızdır. Bundan sonra Zerdüşt'ün söyledikleri, belki de o anda yersiz olan ve ilk dinleyişte anlamsız gibi gelen birkaç sözden başka bir şey değildir. Asıl söylenecek şeyi içeriğinde saklayan bir öykü yani bir alegori de olabilir. Bu bakımdan da Zerdüşt'ün asıl öğretisi **ezoterik** bir nitelik taşır.

Dinsel öğretisinin kapsamı, **düalist** yapılanmadaki *"Tek Tanrı"* inancına dayanır. Bu Tanrı'ya Ahura Mazda denir. Öğretinin temeli, iyi ile kötüyü karşılaştırarak iyiyi bulmak, doğru ile yanlışı yaşayarak doğru olanı seçmek üzerine kuruludur.

Zerdüşt'e göre; gerçek dindarlık tapınma ile değil, doğa ile kaynaşarak çalışmak ile oluşur. Bireyin, ruhunu temizlemesi ve iyiliğe yönelterek kurtarması için yalvarıp yakarmaları hiçbir işe yaramaz; bunu yaşamda duyumsamak ve benimsemek gerekir. Ancak bu ve benzeri türdeki öğretiler, Zerdüşt'ün ölümünden sonra korunamamış, boş inançlarla doldurularak yozlaştırılmıştır.

Zerdüşt'ün öğretileri, kitaplı dinleri geniş ölçüde etkilemiştir. **Musa**'nın kitaplarının Tevrat'ta anlatıldığının aksine vahiy yoluyla gelmediğini, Zerdüşt'ün öğretilerinden esinlenilerek yazılmış olduğunu ileri sürenler çıkmıştır. Bu savı çürütmeye çalışanlar, tarihlerin uymadığını, Zerdüşt'ün Musa'dan yüzyıllarca sonra yaşadığını belirtir. Fakat Tevrat da zaten Musa'nın yaşam döneminden yüzyıllarca sonra yazılı hale getirilmiştir.

Bu bakımdan, böyle bir sav tümüyle gerçek olmasa bile, Tevrat'ın, yer yer Zerdüşt'ün ilkeleriyle uyum içinde olduğu da yadsınamaz. Ancak özellikle Hıristiyanlıkta ve Müslümanlıkta, bu dinlerin kendilikleri nedeniyle Zerdüşt'ün ilkelerinin büyük bölümü ya bilerek ve isteyerek göz ardı edilmiş, ya değiştirilmiş ya da kötülenmiştir.

Zerdüşt'ten sonra **Mazdaizm'**in yine çok tanrıcı bir din olmaya dönüşmüş olması nedeniyle, semavi dinlerde Zerdüşt küçümsenmiş, önerdiği inanç ilkelerini benimseyenler de *"ateşe tapanlar"* olarak nitelendirilmiştir.

Zohar

İbranice: "Aydınlık" ya da "aydınlanma"

Kabala'nın iki temel kitabının ortak adı.

Bu iki kitaptan biri "**Sefer Yesirah"** (Yaratılışın Kitabı), diğeri ise "**Sefer Ha Zohar"** (Aydınlanmanın Kitabı) olarak anılır.